NEMZETI NŐNEVELÉS.

XXI. ÉVFOLYAM. 1900. OKTÓBER. VIII. FÜZET.

A KERTÉSZKEDÉS MINT NŐI ÉLETPÁLYA.*

A mikor a nők számára új meg új kereseti foglalkozásokat akarunk kijelölni, szándékosan el kell vonnunk figyelmünket a feminismusnak s a nőemanczipácziónak mostanában divatos áramlataitól, a melyeket semmiképen sem illet meg az a tisztesség, hogy a nők fontos és általános érdekeiért folytatott küzdelmek gyanánt becsüljük meg azokat. E törekvésekkel ellenkezve, a nők keresetképességének messze menő gazdasági és társadalmi kapcsolatait igen alaposan jelölte ki a «Nemzeti Nőnevelés» t. szerkesztője a f. évi szeptemberi számnak «Szocziálizmus és nőnevelés» czimű czikkében, a melyeknek gondolatai épen úgy, mint Végessnének és Geöcze Saroltának nézetei, exact módon a helyes gyakorlati útra akarják terelni a feminismusnak napjainkban eltévelyedett törekvéseit.

Egyfelől az ellentét felvilágosítása, másfelől szerény nézeteim megerősítése czéljából legyen szabad tekintélyekre hivatkoznom. A «*Huszadik Század*» cz. társadalomtudományi szemle f. évi szeptemberi füzetében (228. l.) D' Haussonville grófnak a «Salaires et misères des femmes» (A nők keresete és nyomora) cz. munkáját birálva, elismeréssel idézi ennek tartalmából a következőket: «A feministák mai mozgalma nem valósítja meg, sőt nem is érinti az igazi «feminismus» czéljait; női doktorokat, ügyvédeket, képviselőket stb. kiván és sürgeti a politikai és társadalmi egyenlőséget ott, hol annak hiányát csak a gazdag és boldog nők érezhetik; mig milliókra megy az éhező, munkanélküli és nyomorban sinlődő

* L. György Aladár czikkét e tárgyban a N. N. 1890. évi 5-ik füzetében.

nők száma, kik a létért való küzdelemben a női nem mesterségesen octroyált inferioritása okán nem tudják helyöket megállani. Az a feminismus, mely gazdasági téren követeli a reformokat s zászlójára nem a parlamenti tagságot, de az egyenlő kenyeret és munkát írta föl: az igazi feminismus, mely minden izében demokrata. A mai feministák merő aristokraták.»

Igen, a nőkérdés két részből áll: az egyik a nők politikai és társadalmi egyenlőségére, a másik pedig a nők gazdasági existenciájára vonatkozik.

Amaz a szabadelvü politika körébe tartozik, emez pedig az osztályérdekek kérdései közé sorakozik.

Azok a szabadelvü törvények és rendeletek, a melyek Európaszerte sokfelé megnyitották a nők előtt a legmagasabb tudományos képzettséget követelő életpályák utait, csupán egyesek, a kevés számú tehetségesebb és törekvőbb nők számára teremtettek új kereseti foglalkozásokat; ismerjük be, hogy azok a nők, a kik ma a középiskolai érettségi vizsgálat után sikeresen elvégzik az egyetemi tanulmányokat, ekkora szellemi és ennyi akarati erővel az egyetemi pálya nélkül is biztosíthatták volna életük fentartását. Bizonyosan kisebb jólétben, csekélyebb hatáskörben éltek volna: de aligha szaporították volna a társadalom terhére esők számát. És az az évenkinti 25—30 nő, a ki napjainkban az egyetemi képesítés révén biztosítja kenyerét, vajjon az 5—6 milliónyi munkaképes magyar nő kereseti viszonyait csak egy szikrányival is megjavította-e? Bizonyára nem. De hiszen a nők magasabb fokú képesítésének eredményeit nem is a keresti viszonyok javítása, hanem a társadalmi evoluczió szempontjából kell mérlegelnünk. A kik küzdöttek érette s keresztül vitték, méltán megérdemlik a szabadelvüség ékes pálmáját: de mi ne áltassuk magunkat azzal, hogy immár a nőkérdés is meg van oldva. Nem, hátra van még a nagyja, a gazdasági reform: *a szegény, a munkás néposztályok leányainak gazdasági existencziáját, a nagy tömegek kereseti viszonyait kell még följavítanunk. Ez az igazi, az általános nőkérdés!* És a «Nemzeti Nőnevelés» igen helyes érzékkel tér vissza időnként erre a fontos kérdésre, a melynek egyik gyakorlati részletét Német-

országban fényesen oldotta meg dr. Castner Elvira, a marienfeldei női kertészeti iskola alapítója.

Ez az iskola 1894. október 1-én kezdette meg működését a Berlin melletti Fridenauban, de rövid öt esztendő alatt kinőtt az eredeti tervek keretéből s 1899-ben már tetemesen nagyobb új telepére, a Berlinhez szintén közel fekvő Marienfeldera költözött át. A 30 növendékre berendezett intézet új kertje 10 holdra terjed s így bőséges gyakorlati helye van a szakszerű virág-, gyümölcs-, söldségkertészet és szőlőmívelés minden ágára. A szabad ég alatti kertészkedésen kívül 3 nagy, vasszerkezetű, üvegezett melegházban a hajtatást is tanulják a növendékek, úgy hogy az egész esztendőn át gyakorlatilag foglalkoznak jövendő hivatásuk minden teendőjével. Az alkalmas beosztással készült tanterv gondoskodik a kerti termények feldolgozásának elsajátításáról is ; a növendékek aszalnak, ízeket, gyümölcs-leveket, befőtteket készítenek, zöldséget konzerválnak mindenféle módon s a kereskedelmi értékesítés szövevényes teendőiben is megfelelő kiképzést kapnak. Maguk a növendékek méhészkednek s gondozzák a kertészet mellett szükséges háziállatok tenyésztését is. Mindezen gyakorlati ismeretekkel karöltve folynak a megfelelő elméleti előadások, a melyek természettudományi igazolását adják minden gyakorlati műveletnek.

A kitünően berendezett s egyszerű előkelőséggel készült intézeti épület kisebbik felében a tulajdonosnő és hozzátartozói laknak, a nagyobbik fele pedig az oktatás és a köztartás czéljaira szolgál. A souterrain a gyakorlati oktatásra szükséges műhelyeket és gazdasági helyiségeket foglalja magában. Ott vannak berendezve az asztalos és ács műhelyek meg egy champignon tenyésztő telep is.

Az első emeleten vannak az előadó- és a fogadótermek, a másodikon pedig a 30 bentlakó növendék hálószobái. Az intézetben évről-évre minden hely be van töltve. A 30 bentlakón kívül még 6—8 bejáró növendék van, kik azonban az egész napot az intézetben töltik.

Az iskolát 7 növendékkel nyitották meg s hogy ma, alig 5 év mulva már minden helye le van foglalva, ez a körülmény az intézet szükségességét fényesen igazolja. A rendes tanfolyam két évig

tart, de állásban levő tanítónők számára évenkint őszszel és tavasszal tartanak 8—8 hétre terjedő külön tanfolyamokat. A rendes tanfolyamok sikeres elvégzése után a növendékek nagytekintélyű vizsgálóbizottság előtt adnak számot munkálkodásukról. A legutóbbi vizsgálat bizottságában pl. ott ültek többek között Sorauer professor, dr. Wittmack titkos tanácsos és Mathien kertészeti igazgató, a kiknek az elméleti és gyakorlati kertészet terén olyan országos tekintélyük van, hogy az általuk aláirt bizonyítványok valóban kenyeret adnak a növendékeknek.

Az intézet működésének sikerét igazolja az is, hogy nem képes annyi növendéket kiképezni, a mennyire szükség van s nem tudja a kinálkozó állásokat betölteni. Igaz, hogy a végzett növendékek egy része nem is keres állást, hanem csekély tőkéjével s az intézet által közvetített olcsó kölcsönpénzzel önálló kertészszé lesz. Igy például Holtenauban (Kiel mellett) és Schwarzenbeckben (Hamburg mellett) magam ismerek néhány végzett növendéket, a kik a legfényesebb eredménynyel önállósították magukat; egy másik növendék Lauthalban (Braunsbergben) oly kitünően töltötte be helyét, hogy városi kertésznek választották meg. Sokan nagy és kiterjedt földbirtokon Brandenburgban, Poseuban és Poroszországban, mások pedig gyermekkertekben, javító- és gyógyintézetekben a kertészet vezetésével, vagy az ottani növendékek ilyetén kiképzésével vannak megbizva. Hogy ezen intézetek milyen elsőranguak, elég említenem a berlini «Pestalozzi-Fröbelhaus»-ot, a «Magdalenenstift»-et Plötzenseeben s egy sanatoriumot Jénában, a hol mindenütt a Castner-iskola növendékei vannak alkalmazva. A tanítónő-cursusok sikereit és jövendőjét pedig elég szépen ecseteli az a levél, melyben egy ilyen tanfolyamot végzett tanítónő elmondja, hogy tanítványai mennyire megkedvelték a virág- és főzelékfélék ápolását s aztán a kicsinyektől e felnőttek is kedvet kaptak a virágtenyésztésre. Igy oldotta meg az iskola abban a kis német faluban azt a nagy feladatot, hogy a felnőtt nép foglalkozását irányitsa, a mivel a kormány s a gazdasági egyesületek hosszú időn keresztül hiába vesződtek.

A marienfeldei iskola mai tagozataival, t. i. az önálló kertész-

nők tanfolyamaival és tanítónők póttanfolyamaival, még igen nagy fejlődésre képes. A német kormánynak, az egyes városoknak s a különböző culturális intézményeknek támogatása bizonyára gyors és nagy virágzásra fogja emelni ezt az iskolát, a mely eddig a maga erejéből vivta ki az elismerést.

Mindezekből elég kézzelfoghatóan kitünik az, hogy a *nők kertészeti foglalkozása* akár mint önálló jövedelemszerző foglalkozás, akár pedig mint kenyeret adó hivatalos állás, egyaránt megérdemli a fölkarolást. E tekintetben a németországi példa tényei minden ellenvetést és kételkedést kizárnak s mi közöttünk magyar nők között csupán csak arról lehet szó, vajjon hazai állapotaink mellett helyén való-e az ilyetén törekvés? Csak úgy rövidesen gondoljuk végig a kérdés lényegét!

Általánosan elismerjük azt, hogy a szabadban való állandó tartózkodás s a nem kimerítő, de mégis erőkifejtést kivánó kerti munka nagyon egészséges. A természettel való foglalkozás a női kedélyre valóságos üdülés: a kertészkedésnél szükséges aprólékos gondoskodás, a kíméletes türelem egyenesen a női természet sajátságait követeli. A kerti termények feldolgozása, az aszalás, a befőzés, a konzerválás stb. most is női foglalkozások. Azután a család körében végezhető munka megkiméli a nőt mindazoktól a kellemetlen és káros hatásoktól, a melyek együttjárnak a szegény néposztály nőinek valamennyi más kereseti foglalkozásaival. Egyáltalában nem vonja maga után a családtalan állapotot, sőt épen ellenkezőleg nagyon alkalmas a tiszta családi élet erkölcsösségének biztosítására.

Nagy előnye a kertészkedésnek, hogy nagyobb befektetés nélkül is lehet önálló vállalat gyanánt folytatni.

Még ajánlatosabbnak mutatkozik a foglalkozás akkor, hogy ha gazdasági és társadalmi viszonyainkat veszszük fontolóra. Általánosan ismert fogyatkozásunk, hogy mi magyarok alig kertészkedünk, pedig éghajlatunk, talajviszonyaink, hazánk földrajzi fekvése egyenesen arra utalnak bennünket, hogy Európa gyümölcsös és zöldséges-kertjévé tegyük hazánkat. A kertészkedésnek ilyetén nagy fejlődésképessége mellett nagy előny volna a kertész-

nőkre az, hogy ezen a pályán egyáltalában nem kellene a férfiak versenyével küzdeni, a mit, a házi cselédeket kivéve, egyetlen más női keresetágról sem lehet elmondani. Végre azt a közegészségügyi szempontot sem szabad kicsinylenünk, hogy a kertészet elterjedése a szegény néposztályok táplálkozását milyen kedvezően módosítaná.

Mindezeket összefoglalva, azt a szerény nézetemet fejezem ki, hogy a ki e téren az úttörés munkájára vállalkoznék, nemcsak a nőkérdés legfontosabb részének megoldásában hagyna maga után maradandó, tisztes emléket, hanem a mellett saját anyagi jólétét is teljesen biztosítaná.

Budapest. *Zigány Jolán.*

TÁRSAS KIRÁNDULÁS PÁRISBA.

Julius elsején hatodmagammal indultam meg egyenesen a párisi kiállításra. Ez utazásom iskolai kirándulásszámba ment. Amennyiben régi növendékek kértek volt fel, nagy kedvök levén Párisba menni, mivel szüleik nem vihetik őket, tegyem meg nekik ezen örömet és vigyem én őket Párisba. A kis társasággal tehát Münchenen át mentünk s München, Strassburgot is megszemléltük útközben.

A mint Párisba érkeztünk, első dolgom volt elvezetni társnőimet az *Étoile* diadal ívéhez, mert onnan érti meg az idegen legjobban Páris valódi jellegét. Az a pont az egész város felett uralkodik és helyes benyomást ád a szellem és műizlés eme ősrégi fészkéről. A város legszebb részét pillantja onnan meg a néző, a *place de la Concorde*-ig, Tuileriák kertjéig, és másfelől a boulognei erdőig.

De fájdalom, magáról a kiállításról, hova délután léptünk be, nem lehetett egyszerre, ily általános benyomást szerezni. Oly óriási, oly véghetetlen ez az 1900-iki párisi világkiállítás, hogy szinte már túlszárnyalja az emberi rendes méreteket. Ezért is, a kevésbbé művelt ember, ki ily véghetetlenséget nem képes felfogni, azt állítja, hogy nem is érdekes! S valóban még a szakember sem képes kimeríteni azon tárgyakat, melyek szorosan szakmájához tartoznak, oly kiterjedést vett már itt minden!

Ilyenkor legjobb abból alkotni meg az összbenyomásokat, a mi a legmegkapóbb, a legjellemzőbb.

S ez, azt hiszem, az egész kiállítás művészi rendezése, díszítése.

A falak díszítése valóban remek ez idén mindenütt a kiállí-

táson, mind finom izlés, mind forma, mind színre nézve! Még maga a secessió is, a falak díszítésénél, remek lesz!

Nem lehet szebbet, légiesebbet képzelni például, mint a III. Sándor czár hídját, és a kisebb képkiállítási palotát, meg Páris városának üvegházait. Hogyha igaz, hogy a szem által lehet legjobban hatni a művészi érzék ébresztésére, úgy ez a jelenlegi párisi kiállítás rendkívül fejleszti a szépérzéket azoknál, kik erre bármily kis mértékben is fogékonyak.

Nagyon nevezetes és jellemző az, hogy az iskolákban is első sorban a művészi érzék fejlesztésére törekszenek s a legujabb irány azokat szépekké, mosolygókká, kiesekké varázsolni, hogy a növendék gyönyörködhessék otthonában és azt megszeresse!

Eddig Franczia országban, a középkori hagyomány átka alatt a lyceumok valóságos kaszárnyák vagy börtönök voltak, az udvarok virág és fa nélküli, kövezett, falakkal szegélyezett, puszta négyszögök.

Most fákat, bokrokat, gyönyörű virágokat ültetnek mindenfelé; az udvarok közepére remek márvány-szökőkutakat emelnek. A bejáratokba, előcsarnokokba hírneves festőkkel az iskolai életre vagy a szülőváros történetére vonatkozó remek képeket festetnek. Az iskolák vetekednek erre nézve a nagyuri kastélyokkal. A nagy urak ugyanis kastélyaik előcsarnokait freskókkal látják el, hol a családjaikra, elődeikre vonatkozó érdekesebb mozzanatokat örökíttetik meg. Az iskolák is erre törekesznek. Láttuk például Baudvin Pál hírneves festő vázlatait, melyeket a Rouenban épitendő új lyceum épületének bejárata és előcsarnoka számára készített. Egyfelől látni lehetett a tudományt, a művészetet, mint ölelték szeretettel szivökhez a fiatal növendékeket, másfelől Rouen nagy embereinek hőstettei buzdították az ifjakat arra, hogy ők egykor elődeikhez méltók legyenek.

Ezen legujabb irány a kiállításon mindenben észlelhető. Olvastunk oly iskolai programmokat, hol az igazgatók azzal dicsekedtek, hogy ők növendékeiknek csak idősebb, tapasztaltabb *barátai* akarnak lenni, hogy csupán *szeretet* által kivánnak reájok hatni, hogy *boldogokká* kivánják őket tenni, meg lévén arról győződve,

hogy a *boldog* gyermek, a boldog ifjú, ki törvénye szerint szabadon fejlődik, egyszersmind *jó* is!

A haladás apostolai nagyon kikelnek manapság Franciaországban, az internatusok ellen is. Mert azok, a természet erejénél fogva, mind kaszárnyákká vagy zárdákká fajulnak. Főkép a népes internatusokat egészen elitélik. És ha kell, hogy legyen internatus, azt kivánják, legyen az egy szerető család, minden szivet szárító katonai fegyelem nélkül, mely napfényben működik, az Isten szabad ege alatt, s melynek mozgató ereje kizárólag csakis a *szeretet*, az *önfeláldozás*!

Időnket nagyon takarékosan osztottuk be, vagy délelőtt látogattuk a kiállítást, és délután Páris más kincseit bámultuk, (a *Louvre* remekeit, a gyönyörű templomokat) vagy megfordítva. Igy sohasem fáradtunk ki, és mindenre jutott idő.

Este a tündéries kivilágitást élveztük a kiállitás területén. A vízpalotát, a Trocaderot, a kristály-kastélyt, midőn vakító, különböző, gyöngén összeolvadó, remek színekben úsztak! Azt a tüntéries látványt se leirni, se elképzelni nem lehet annak, a ki nem látta!

Színházban is voltunk. Bámultuk a Theâtre françaisban azt a remek, utólérhetlen, harmonikus, egyszerű és mégis oly kimondhatatlan művészettel létrehozott összjátékot, melynek minden legjelentéktelenebb kis részlete is remek a maga nemében, és egészen odaillik, egészen beleolvad a nagy egészbe. Mint a hogy a régi görög templomokban is még a láthatatlan kis részecskék is oly remekül, annyi gonddal és szeretettel voltak kidolgozva, hogy soha semmi sem sérthette azoknál a legszigorúbb művész legérzékenyebb szépérzetét sem!

Cyrano de Bergerac, az Aiglon, az Opera is elragadt bennünket. Úgy hogy az a tizenhat nap, mit együtt töltöttünk Párisban, tündérálomként repült el, s kis társaságunkra ép oly tanulságos mint élvezetes volt. Az Aarlbergen, Svájczon, Zürichen át tértünk vissza Kolozsvárra, felejthetetlen emlékeket hozva haza magunkkal. És a mi különösen nevezetes: a mi egész útunk, vásárlásokkal együtt, nem került többe, mint összesen kétszázötven forintba,

fejenként; s e mellett oly jól voltunk ellátva kedves, figyelmes háziasszonyunknál, Madame Pagnynal, hogy szinte megsirattuk mikor tőle elváltunk, de ő is megsiratta a kedves magyar leányokat, kiket nagyon megszeretett e rövid tizenhat nap alatt, s kik a magyar nemzetnek maguktartása által becsületére is váltak.

Kolozsvár. *De Gerando Antonina.*

BAYER KAROLINA EMLÉKEZETE.

A sárguló falombok kint a kerepesi temetőben ismét egy frissen hantolt sírdombra hullatják száraz leveleiket. A magyar nőnevelésügy derék munkása, a mi kedves jó Lina nénink nyugszik alatta.

Meghatottan veszem kezembe a tollat, mikor az ő hervadhatatlan érdemeiről akarok írni. Csak most értem meg, hogy menynyi lemondás, akaraterő és kitartás volt benne. A nevelőnői pálya bizony nem tartozik a legrózsásabbak közé, még akkor sem, ha valaki, mint ő, magánintézet alapításáig is felviszi.

Bayer Karolina Budapesten született, édes apja háztulajdonos volt. Az evangelikusok iskolájába járt, de az ismereteit a maga szorgalmával is gyarapította. Az anyanyelve német volt, magyarul később tanult meg, a franczia nyelvet is tökéletesen beszélte.

Eleinte előkelő családoknál magántanítással foglalkozott. Intézetét 1860-ban alapította, elébb a barátok terén, majd a Sebestyén-téren, azután a városház-téren a Várady Károly-féle házban. Az utóbbi helyen már nagyon szépen virágzott s mikor az uri, most korona-herczeg utczába költözött a Zichy Géza-féle házba, a régi Deák-kör helyiségeibe, még jobban virágzásnak indult. Több mint húsz évig állott itt fenn a népes intézet és innen is oszlott fel.

Az intézete, különösen a 70-es években, igazán mintaszerű volt. Nagy gonddal, fáradsággal és költséggel rendezte be. Czélszerű padok, asztalok, kényelmes ülőhelyek és egyéb szükséges felszereléseken kívül, nagy üvegszekrényekben csinos és rendezett kis természettani és természetrajzi szertára is volt.

Áldozatkészségének és ügyszeretetének azzal is tanujelét adta, hogy intézetében a legkitünőbb tanerőket alkalmazta. Többek között Berecz Antal a természettant, Somogyi Rudolf a mennyi-

ségtant, Laky Dániel a földrajzot, Vámossy Mihály a történelmet, Förster Erich a német nyelvet, Prámer Ágost a magyar nyelvet, Loyka Hugó a természetrajzot éveken át tanították.

Ebben az időben az intézet nyolcz osztályában körülbelől száz növendék volt évente, közülök 20 vagy 25 benlakó. A bejáró növendékek a főváros előkelő közép és polgári osztályából kerültek ki, míg a benlakók többnyire vidéki földbirtokos uri családok leányai voltak.

Egész raja tódul fel emlékembe gyermekkori élményeimnek, ha a szegény jó Lina intézetében eltöltött hosszú évekre gondolok. Szigorú rend, tisztaság, szeretet, igazságos bánásmód és szerény magaviseletre való szoktatás jellemezték az ő egész nevelőnői irányát.

Sokszor siettünk fel félve és remegve a lépcsőkön, ha 9 óra után érkeztünk, mert elkésni senkinek sem volt szabad, s akármiféle kis hibát követett is el valaki, Lina néni szigorúan kérdőre vonta. Kivételt nem tett soha növendékei között, mindegyikhez volt nyájas szava, buzdította a gyengéket, megfeddte a rakoncátlanokat. Egészen az intézetének élt, jelen volt gyakran az órákon, a tánez és torna órák alatt mindig ő maga ügyelt fel a növendékek egészségére.

A növendéksereg kivétel nélkül rajongott Lina néniért, a kiben egy igazán nemes nőnek a példányképét tisztelte. Az intézetben alkalmazott tanítónők és nevelőnők is anyai barátnőt találtak benne. Mindig kész volt a jótékonyságra, nemcsak rokonait, de az idegeneket is erején fölül támogatta.

Harminczöt évig dolgozott és munkálkodott nehéz pályáján, egész nemzedékek kerültek ki a keze alól, míg végre kifáradva és eltörődve nyugalomba vonult. Életének utolsó évét a «Tanítónők Otthoná»-ban töltötte, innen indult el arra az útra, a honnan nincs többé visszatérés.*

Budapest. *Radnai Jenőné.*

*

* E nemes nő halála alkalmából *Gálffy Anna* úrnőtől is vettünk hálásan emlékező sorokat. Ebből közöljük a következőket.

Bayer Karolina gyászjelentését olvasván a napi lapokban, mélyen elszomorodtam, látva, hogy az a nagyszabású, finomlelkű teremtés, ki annyit tett másokért s lelkesen küzdött a magyar nőnevelésért, nem nyert egyebet néhány rideg sorból álló megemlékezésnél.

Az ő neve pedig évtizeden keresztül ragyogott a nőnevelés egén és ime most majdnem észrevétlenül tünt el az élők sorából! Pedig ki nem ismerte volna a fővárosban ezen nagyműveltségű, finom lelkű nőt, a tiszta, nemes nőiességnek megtestesülését, a ki mindenki iránt egyforma előzékeny és jóságos volt? Mindenki számára volt egy-egy bátorító, nyájas szava, előzékenysége és figyelme mindenkire kiterjedt. Hány előkelő, a fővárosi társadalmi életben szereplő nő merítette az ő meleg, nemes szívéből mindazon tulajdonságokat, melyek minden nőnek diszére válnak; mert ő nem egy derék, kiváló nőt nevelt a társadalomnak és a hazának. Intézeténél, melyet 35 éven át vezetett, a leghíresebb tanárok, a kik még most is a legjobb hirnévnek örvendenek, adták elő a tudományos ismereteket; ámde az ő modora mindezeknél nagyobb varázszsal birt az ifjú kedélyekre, melyeket kiváló nevelői tapintatával ő annyira át tudott alakítani. Csak néhány éve, hogy nyugalomba vonult, kipihenni áldásos életének fáradalmait. A mult év augusztus hava óta állandó lakója volt a «Tanítónők Otthoná»-nak. Ott körülvéve a szeretetnek és ragaszkodásnak minden jelével, mindenkit lebilincselt elragadó jóságával és szerénységével. Ott élte boldog nyugalomban életének utolsó napjait. Rövid három napi rosszullét után csendesen, minden fájdalom nélkül lehelte ki nemes lelkét. Társai a legmélyebb bánattal váltak el tőle és bizony sok idő fog elmulni, mig hozzászoknak ehhez a gondolathoz, hogy szeretett Lina nénijök már nincs köztük.

Emléke mindig fog élni azok lelkében, a kik őt ismerték és egyszerű nemes mivoltában példányképül választották.

CSEVEGÉS PÁRISRÓL.*

Ezelőtt 15 évvel jártam ott fiatalabb ruganyossággal nagyobb úgyszólván szent ámulattal. Azóta megváltoztam; de megváltozott Páris is. A világ nagy eseményei nem vonultak el a nélkül, hogy nagy és észrevehető nyomokat ne hagytak volna a régi, kaczér városon. Komolyabb lett, lakosai tán csendesebbek és a figyelmes észlelő meglátja rajta, hogy a német győzelem tartós árnyat vet erre a gyönyörűséges városra. Mert gyönyörű! Nem csoda, hogy néhány lelkesülő kartársam első látásra azt mondja: oda vonulok én nyugdíjba! Nem féltem őket, nem hagyják itt a mi viruló szép Budapestünket, mert aligha szokhatnának meg odakinn. A régi fény, fölületes szemlélésre, megvan. Nekik dicső multjuk van, mikor még a grande nation visszapillantott sok királyra, nagy császárra. Sok nemes vér árán kiirhatta a liberté, fraternité, égalité hármas szentséget, mely a szabadság és polgári egyenlőséget jelentette. Boldogabb időkben teremtették még nagyszerű tereiket, remek középületeiket, pompás kertjeiket, csodaszép templomaikat és dúsgazdag gyűjteményeiket. Vizet hordanék a Dunába, ha itt elsorolnám, mennyi remekbirtok azé a Párisé, melyet most is milliók bámulni mentek. Félmillió ember nézi egy vasárnapon a sugárzó kiállítást. Elvakul az ember most is a káprázatos látványon, de azért látni kell, a mi annak mutatkozik, ki körülnéz.

Világvásárnak mondja Pekár Gyula a kiállítást, — az egész város az. Páris tudja, hogy őt nézik őt utánozzák. Páris mellékutczáin azonban pongyolában mutatkozik, mert főutczáin hemzseg

* Örömmel közöljük ez érdekes és tanulságos csevegést, noha erőteljes szineivel nem mindenben értünk egyet. *Szerk.*

az egész világ, minden pólus népe. Megvesztegetően szép és vakítóan ragyogó, de tessék a lakóház tipusát szemügyre venni. A lakóház, melyben a nemzet lelke lakik, a család. Laktam én polgári házban, mentem kis hôtelbe és visszakivánkoztam a sokat szidott városom szellős tágas lakosztályaiba, az én Otthonomba!

Közvetlen a kiállítás közelében szerény tehetségünk szerint laktunk. Milyen utcza, milyen ház! London Whitechapelje jutott eszembe. Piszkos, bűzös utczák. Benéztem sok élelmiboltba melyekből magamnak nem kivántam volna semmit sem, ha még olyan éhes lettem volna is.

Ismételem, hogy Páris közterein és épületein a régi Athene és Róma jut eszünkbe, a hová a nagy szellemek és a kultura épitőmesterei összehordtak mindent a mi hatalmukat, művészetüket és műveltségüket dokumentálta. Ha az emberi nem valódi nagyságát és szellemi lüktetését meg akarjuk figyelni, akkor elmegyünk a metropolisokba és tanulunk, tanulva meghajlunk ennyi tudás, ennyi tehetség előtt. De mégis megkap az a gondolat: Páris nem az, a mi volt, Páris nem halad. Milyen paradox állítás. Ez az óriás, ki vendégül látja a kortársakat, ki olyan világításokat gyujt, ki az Eiffel tornyát örökös bámulatra oda állította, mint a teknikai haladás mutatóujját. És mégis. Friss erőt, modern vidámságot Berlinben kell keresni, jövendőt várni akár Budapestre kell jönni.

És a kiállítás? Nos a kiállítás, — bár utolsó lenne! Mit lehetne még összehordani, a mi ehhez a kiállításhoz hasonlítana, vagy ezt felülmulná. Egész városokat kellene összehalmozni, hogy ezt folytassák. Falvak, utczák, avenuek, minden van benne. Olyan műpaloták, melyek megmaradnak. Úgyszólván a város kebelében épitették a kiállítást, mert fölülről nézve, mint például az Eiffelről, látni, hogy bekerítették Párisnak egy részét, Grenellet ebbe a nagy vásárba. Ott fénylik aranyban a Pont d' Alexandre, ez a köves bók, mit a nagy franczia nemzet hódoló alázattal épitett a Szajnára, a czár tiszteletére, ki akkor nagyon szeretetreméltó volt és később a szövetséget, melyben a francziák a régi ellenséget le akarták győzni, mégis visszautasította. A német Schulmeister le-

győzte ezt a győzelemittas népet és azóta az útja nem viszi felfelé. Akkor az utcza is más volt. Uralkodtak a rikitó szinek, a feltünő formák. Nekem akkor úgy tetszett, mint egy karneval, nem mint a valóság. Most a nők nagy zöme feketében van. A számtalan munkásasszony, az egész alsó osztály feketében. Ott Montmartre körül a honnan Ste Pierre, a még nem kész dóm a magaslaton majdnem fenyegetően néz le katholikus fölényében, ott benéztem a vásárcsarnokokba és nem láttam egyebet mint szegény fekete asszonyokat és szurkos vásárasztalt. És ha szabadjon arra mutatnom, mi most már szintén jellemzi egy nemzet politikai jelentőségét és világszinvonalát: az asszony, a nő. Mérjük össze a nők jelentőségét Franciaországban más országokkal. Mit tudunk róluk a társadalomban, az irodalomban, a modern törekvésben. A franczia nő híres a szerelem minden alakjában, — ezért a szinpadon is. Ő csak a férfiúnak akar tetszeni, ez képezi életének főtartalmát és azért maradi, — mert ez nem hivatás. A családban nem szereti a gyermeket, azért a népesség csekély, neveléssel nem foglalkozik, mert ott van a sok couvent és pension. Elegánczíában tán még mindig első, de a lelke nem halad, szelleme nem nő. A német, angol nők és a mit én olyan bizalommal remélek, a magyar nő, ki minden szépre és jóra termett, vannak hivatva: ezek dolgoznak a nő hasznavehetőségére, ezek emelik a társadalmat.

A kiállításban a legelragadóbb dolgok a ruházaton kívül nem a francziáké. A milyen magasfokú volt a franczia műipar, olyan maradt, nem kevesbedett, de nem is gyarapodott. Régi szinek, régi formák a franczia bélyeggel. A nancyi üveg meglepett, talán azelőtt nem láttam, a franczia ékszerművészet gyönyörű, de már Münchenben is láttam volt hasonlót. Nem tudom, ki az utánzó, mert most különben is oly hamar terjed el minden új minta, hogy az eredeti mestert nem leljük benne. Nincsen már monopol semmiben sem. Münchenben a secessió elragadott. Nem tudtunk megválni az új műipartárgyaktól, holott a festészetben még olyan káotikus a mindenféle irány és szín. Az agyondicsért seczesszióból menekültem a Glaspalastba, hol mérsékelt irányu modern festmények elragadtatásba ejtettek igazi modern szövegükkel. Dicsőítve

láttam a munkát szoborban és képben, bemutatva a szegénységet, a szocziális problémát szeretettel és nagy mesterséggel. De a műipar már osztatlan tetszést talál. Egy egész új eszmevilág czikornyázik ezekben a változatos, szeszélyes vonalakban. A kigyózó szerpentines vonalazás üvegben, fában, érczben soha nem sejtett szépségben czikornyáz végig ezeken a butorokon, porczellánokon. Ki nem fogytunk a megtekintéséből. Mikor álmodtunk mi ennyi szépséget a háznak minden tárgyán, használati edényeken és egyéb, úgy a dekoráczió mint a mindennapi forgalomra szánt dolgokon. Milyen öröm. Azt az időt látom közel, a mikor a legkisebb hajlékban a legközönségesebb tárgy is emelni fogja szerény lakója műizlését. Nagy hordereje van ám ennek a dolognak. A szépet honosítani kell minden zugban, mert lélekjavító, felemelő. Walter Crane Angliában első volt, ki egész közönséges agyagból gyúrt apróságokat, melyek a szegény emberek tulajdonává váltak, melyekkel pórias fészkeiket diszítették, szegénységüket enyhítették. Nem megvetendő dolog az, ha szépalakú a korsó, vagy a pohár és a faldiszítő tányér. Ezekben a dolgokban pedig most a németek a győztesek. A német iparművészeti osztályban megrészegedtünk. Azt irják a franczia műkritikusok, hogy ezek a német munkák még sokszor nyersek, néhol otrombák, de erő nyilatkozik bennök. Meghiszem én azt! Olyan erő, mely megnyilatkozásában győzelmes, mert a tudás és a műteknika minden rejtelmét magában hordja. Annak az osztálynak milyen márcsak a külső elrendezése, gazdag felosztása! Mily kifejezésre jut benne a németek mostani boldog világpozicziója. Az intérieurök úgy, mint a paloták modelljei, az ékszer vagy a lovagszobor, a vas vagy a porczellán, mind hirdeti az erőteljes, merész nemzetet. És ha van kit dicsérni utánuk, úgy az az osztrák műépitész, vagy butorfaragó, különösen pedig a csipke gyönyörű mintázása, új mintákban, miket a festőtől átvett. Nincs az a régi brüsszeli vagy velenczei csipke, mely ezekkel vetekedik, mert hiába, a világ ujat akar és való az, hogy legjobban ragad el az az új, a mit még nem láttunk. A szőnyegipar is ki fogja szorítani a szép, de már lassankint unalmassá váló keleti édességet. Gyönyörű rajz, jóleső vonalak és pompás szinek,

a mellett olcsók. Igaz, nem olyan tartósak, de manapság már nem a tartósság képezi a fő kelléket, ma midőn a házak sem sokáig állanak, a templomokat elsodorja az új utczavonal vagy egy építendő híd, mely a forgalomnak szolgál. Különben is meguntuk már a művészetben a régit, nagyon is ismerjük már, szomjazik a lélek, sohasem látottak után, azért hódítanak a jelenben a Muchák és a Cranek, kik mind Ruskin nyomdokain haladnak; mert Angliában már három generáczió óta dívik a szeczesszió, mit mi csak most fedezünk fel, melyhez oly nehezen tudtunk hozzászokni.

Egy külön fejezetet érdemelne Henriette Mankiewicz, ez a geniális báróné, ki Bécsben megteremtette újból a tűfestészetet, egyesítve a festészettel. A ki Párisban látta az ő panneaujait, az tudja csak milyen magasra lehet becsülni a női kézi munkát, melyet oly ritka tökélyben, a világ aligha álmodott. Nem ő találta fel ezt a finom mesterséget, a régi időkben űzték a várak urnői a Remenátékban, de mit alkotott ő belé! Megnézi az ember, nem hisz szemeinek, megtapintja, nem bizik a tapintásában. Emberi munka ez? Igaz, olyan anyaggal dolgozik, milyenről az ó világban Pompejiben nem volt fogalom. Milyen szineket is produkálnak ezek a selyemgyárak, milyen leheletszerű fonallal dolgoznak a mostani tündérujjak! A szinskála ezernyi fokozásával rendelkezik a mai hímzőnő és a vegyész, valamint a gép rendelkezésére bocsátja azokat a csodafonalakat, melyekkel meghímzi az ő ezeregyéjszakáját. Az az őserdei jelenet, vagy a mákvirágos pipacsos kép egy-egy tüneménye a női ügyességnek.

Henriette Mankiewicz iskolát csinált, mert most már Bécsben remek dolgokat készítenek. Ő hímez és a hol a tű már nem elég gyöngéd, ott az ecsettel dolgozik tovább. Egybeolvad a tüzés a színnel észre nem vehető árnyalatban. Relle Jolán, a mi kitünő mesterünk a tűfestészetben és sok más csodaszép női műremekben, panaszkodott, hogy Párisban a mi ebbeli kiállításunknak rosz helyet adtak. Én nem láttam, de végtelenül tudom sajnálni, mert a szentkirályiutczában is haladnak óriás lépésekkel ezen a téren, mi is sok figyelemre méltót alkotunk, ha Bécset nem értük is még utol.

Sem az utczán, sem a kiállításban nem leltük a régi elegán-

cziát. Sőt Dieppeben sem, a hová azért mentünk, hogy egy kaszinói estélyen lássuk a franczia hölgyeket. Az egyik társnőm magasztalja a franczia nő karcsu növését, tartását és utolérhetlen elegancziáját. Aligha nem téved. A kiállításban az egész globus képviselői jártak keltek. Az angolok magas termetüek és ezek öltözködtek este és a szinházakban, mint teszik azt a Svájczban a dîner idejében, vagy Zermatt havasai közt, a hol a lunch után a falu sziklás talaját söpörték hosszú csipkedíszszel és drága selyemuszállyal. Festett hajjal jár az előkelő lady is és kolosszális gyémánt boutonnal. Ezek szépek, de nem bájosak. A franczia nőt én mindig középnagyságúnak tudtam, — ki tudja most ebben a világtömegben, melyik a franczia nő, ki a kiállítás tartamában kastélyaiban időzött, mert akkor az idegen volt otthon Párisban. Régente a franczia nő volt a sikkes. Az article de Paris neki készült, a dernier cri de la mode neki szólott, — de most már az egész elegáns világnak. A sok ujság, a gyors szállítás köztulajdonná tette azt a sok semmiséget, mely a hiúságnak szól. Most már vitatkozhatunk azon, ki viseli legkecsesebben ruháit, a franczia, az amerikai, a bécsi vagy a magyar nő, mert a többi nemzet itt nem igen jő kérdésbe. Sokat irtak régen az érzelmes Sue és Dumas père a párisi grisetterőI és annak egyszerű bájos viseletéről. Most láttuk őket a quartier latinben és a jardin du Luxembourgban, ott a Panthéon körül. Ők vitatkozás nélkül behozták a reformruhát. Míg az angol nők és a németek is foglalkoznak a reformöltözettel, ezzel a «Schmerzenskind»-del, addig ők merészen felvették a bugyogó nadrágot, a smokingot és magasharisnyás czipőt és nemcsak a kerékpáron. Nem fűzik magukat és sans gêne járkálnak nappal is ebben a fesztelen, kényelmes öltözetben. Ott lakik a sok diák a Sorbonne körül, a hol a piktorok és szobrászok is tanyáznak nem épen tágas műtermeikben. Olyan drága ott a hely. Hiszem, hogy itt merítik fantáziájukból a sok sok kép és alaktárgyat, de nem csodálom, hogy innen megy ki a világba annyi torzkép is, mely szolgál a rút dicsőitésének. Mit tudunk mi itt még arról a magasizű romlottságról, mi ott a levegőben születik. Már nem is látszik romlottságnak, hanem természetességnek. Ők így fogják fel a világot. Ha nem is

erkölcs-prédikátor az ember és tárgyilagos megfigyeléssel csak nézi ezt a furcsa világot, mégis felmerül a gondolat, hogy ez a világ folyása itt a décadence milieuje a végpusztuláshoz vezet, habár csak lassu történelmi lépésben; de ez természeti törvény. Nem kell ezen siránkozni, ennek így kell lenni. És ezek az emberek merülésükben is bámulatosak, csupa lángész, csupa talentum és könnyedség.

Egyik társam például egészen beleszeretett a sergeant de villebe. Mennyi illem, tájékozottság; röviden összefoglalja a mondanivalóját, melyen az idegen olyan könnyen eligazodik. Az egy városi kincstár, az az ember, mert mindent tud, mindenen segít udvariasan, bőbeszéd nélkül, de teljesen megbizható. Egy valódi bureau de renseignement. Ezzel a sergeanttal keresztül jutunk az egész területen, annak minden zig-zugán. Az ő elrendezése ellenvetés nélkül elfogadandó. Soha ilyen fegyelmezett publikum. Ezt mindenkor legjobban bámultam ebben a világközpontban. Mindenki tudja, mi dolga van és hogyan kell azt legügyesebben, leggyorsabban lebonyolítani. Igaz, hogy itt is jobb, ha férfiembert kérdezünk, mert az azonnal és világosan felel, — a nő mindig habozva, nem olyan prompte. Ezt különben mindenütt külön tanulmány tárgyává tettem, — ebből is látszik, hogy a nő még mindig bizonyos dologban az a gyermek, a ki régente volt, mikor még nem embernek, csak az ember felének nevelték. Már a hol a hivatása parancsolja, ő is tud egész lenni, mint pl. a franczia pinczérnő vagy az elárusító. A pinczérnő nyilvános helyen a szokásos fekete ruhában, fehér kötővel, főkötővel és a karján is fehér ujjal szolgál. Olyan komolyan tesz-vesz, szolgál, mint az ápolónő a kórházban, kihez ebben az öltözetben hasonlít is. De pompásan szolgál. Ő terít, ő szolgálja az ételt, italt, ő hozza végre a számlát és nem lesi a borravalót, legalább nem szemlátomást, mindenkit egyformán szolgál, mert Párisban egyszerre étkezik minden ember, a minthogy egyszerre dolgozik is és mulat is. Milyen időékonomia! Ha mi azt eltanulhatnánk, mennyi idővesztéssel és gyomorrontással kevesebb volna édes, ügyetlen hazánkban.

Budapest. *Vidéky Apollonia.*

(Folytatjuk.)

NŐK, MINT IGAZGATÓ-TANÍTÓK.*

Egy nemzedékkel ezelőtt lépett ki a magyar nő a nyilvános tanítói pályára. Az új alkotmányos korszak előtt csak magánnevelők, és azok is leginkább külföldiek és egy pár apácza volt a tanitónői állás képviselője. Ma a tanítónők és nevelőnök társadalmi életünknek egészen megszokott alakjai. Már tíz évvel ezelőtt a népszámlálás közel 10,000 okleveles nőt mutatott ki, jelenleg legalább is kétszer annyi van és közöttük mintegy 5000 nyilvános iskolában és 2000 óvodákban működik. Magas állású emberek leányai szerzik meg tömegesen a tanítónői oklevelet, Kolozsvártt egy vagyonos főrangú hölgy, Ungvártt egy akkor ott székelő püspök leánya tanított nyilvános intézetben. Legrohamosabb volt a nők térfoglalása a kisdedóvás terén. 1867-ben még kivétel nélkül csak férfi kisdedóvó volt, ma már egy-kettő maradt meg belőlük és a nagyközönség csodálkozva néz reájuk. De tért foglaltak a nők a magasabb iskolákban is, habár természeteten csak a nőnevelés terén, bár faluhelyeken nem ritka eset, hogy nő tanítja a fiúkat és akad egy pár hely, hol ideiglenesen a kántori teendőket is tanítónő teljesíti. Térfoglalásuknak legnagyobb bizonyítéka az,

* György Aladár, a tanítónők ügyének igazlelkű barátja a «Néptanítók Lapja» 41-ik számában a föntebbi czím alatt vezérczikket ír, melyet nagy jelentőségénél fogva egész terjedelmében közlünk. Magunk a szerénytelenség vagy követelődzés vádja nélkül nem mondhattuk el ezeket. Köszönet érte György Aladárnak, köszönet a czikk közléseért a «Néptanítók Lapja» szerkesztőségének. A czikk most azért is időszerű, mert az eperjesi és hódmezővásárhelyi tanítónő illetve óvónő képző intézetek igazgatói állásának betöltéséről van szó. Reméljük, hogy a nőnevelés érdekeit oly bölcsen intéző miniszterünk a nőigazgató alkalmazása mellett dönt.

Szerk.

hogy két évtized óta nem volt egyetlen év sem, midőn a tanítónők számának szaporodása nagyobb arányú nem lett volna, mint a férfitanítóké.

Ma már nem is csodálkozunk ezen a térfoglaláson. A nőemanczipáczió ellenségeinek legnagyobb része is megnyugodott abban, hogy a nevelés — a házvezetés és betegápolás mellett — a nő legtermészetesebb hivatása és kezd megnyugodni a jövőben, midőn a megváltozott társadalmi viszonyok miatt önálló keresetre kényszerített száz és százezer nő között legalább az éliteje a nevelői pályához fordul. Messze vagyunk ugyan még azoktól az államoktól, hol az iskolák kétharmad részében nők tanítanak és a legtöbben borzadnak is még e szokatlan képtől, de már nem látják lehetetlennek a jövőben ezt sem. A megélhetés gondja évről-évre több leányt kényszerít e pályára, míg a férfi képző-intézetek nagy része félig üres marad.

Ily körülmények között méltán feltünhetik, hogy a nők, mint igazgató-tanítók, aránylag csekély számmal vannak. Még azokban a városokban is, hol külön magasabb fokú nőnevelő-intézeteket tartanak fönn, a vezetést többnyire férfiakra bízzák. Megtörténik itt-ott az az eset is, hogy női internátusban benlakó férfi-igazgató van ebben az országban, hol a nyugati népek nézetével ellentétben faluhelyeken is előszeretettel létesítenek külön fiú és külön leányosztályokat, a helyett, hogy az oktatás előnyére a kisebb és nagyobb gyermekeket különítenék el. Más internátussal ellátott intézetekben pedig a benlakás vezetésére külön nőket neveznek ki, kiknek a tanítás vezetéséhez semmi közük, feledve azt, hogy a tanítás és nevelés nem ikertestvérek, hanem egy és ugyanazon dolog két szempontból tekintve és így egymástól elválaszthatatlanok.

A visszás helyzet, mely különösen az internátusokkal ellátott kettős fajú polgári és felsőbb leányiskoláknál igen sok egyenetlenkedésnek és erkölcsi veszélynek volt okozója, egyáltalán nem magyarázható meg abból, hogy e nők az iskola adminisztrativ ügyeit elintézni képtelenek volnának. Ma már egy pedagógus sem állíthatja ezt, látván sok igazgatónő kitünő és országos elismerést nyert működését. Jó és rossz igazgató mindkét nemnél

előfordul, itt az egyén határoz, nem a nemi különbség. Sőt ellenkezőleg. Épen a serdülő leányok ügyének vezetésénél számtalan olyan részlet fordul elő csaknem naponkint, melynek helyes és tapintatos vezetésére a legjobb férfi-igazgató is csak részben képes, míg a nő, ha különben alkalmas a pályára, csaknem mindig.

A tanítónők intézményének megalkotója, báró *Eötvös* József, a legelső állami tanítónő-képzők igazgatóiul kivétel nélkül nőket alkalmazott és az általa kiszemelt nők csaknem mindannyian kitünő igazgatók voltak. Azóta is több nő töltötte be jól hivatását és senki sem állíthatja, hogy a jelenleg működő igazgatónők közül aránylag több a gyenge, mint a férfiak között. És ma mégis elvétve nyílik meg egy új igazgatónői állás. Sőt még az újonnan alakult kisdedóvónői képezdékben is kivétel nélkül férfiak az igazgatók és tanfelügyeletben, holott a kézimunka, női torna, háztartástan és sok más egyéb egyenesen megkövetelné a női szakfelügyeletet, a külföld példáját nem igyekszünk utánozni és csak egy pár halvány kisérlet történt, mint pl. a képesítő-vizsgálatokon a kézimunka női biztosainak kinevezése és Budapesten egy óvónői felügyelő ideiglenes alkalmazása.

Bizony, elmaradtunk e tekintetben a külföldtől. Valósággal érthetetlen, hogy midőn nők munkaköre oly korlátolt és azzal szemben annyi kiváló női erővel rendelkezünk, midőn a női internátusok vezetésénél a kétfejű kormányzás az intézetek legnagyobb részében balul ütött ki, midőn különösen a kisdedóvás terén a nők szerepe annyira uralkodóvá lett, mi még mindig ragaszkodunk a férfiak korlátlan uralkodásához, ragaszkodunk annyira, hogy még az iskolaszékekben, hol az anyák közreműködésének oly sok hasznát vehetnők humanisztikus szempontból, a nők csak a kisdedóvás kedvéért türetnek meg. Érthetjük azt, hogy orvosnők hiányában a bábákat férfiak nevelik, még az sem visszatetsző, hogy itt-ott férfi babrál a kisdedóvókban, de valósággal komikus, hogy nálunk nőipariskolában, háztartási iskolában is van férfi-vezető, hogy az pedig egyenesen sértő a nők más képesítése mellett, hogy a női tornát csaknem kivétel nélkül férfiak tanítják a magasabb

nőnevelő-intézetekben és az internátusok belső ügyeit is férfiak vezetik.

Ideje volna erről gondolkozni. Nincs ma már megye, nincs nagyobb város, hol egy-egy tanítónő vagy kisdedóvónő ne tanácskoznék férfi-kartársaival az iskolaügyek fölött, hol ne érintkeznék a nő tanfelügyelőkkel és hatóságokkal hivatalos dolgokban. Valódi erőpazarlás az, hogy ez a nő csak tanácsadó lehessen mindenütt, bár képességét a vezetésre el kell ismerniök az illetőknek s bár magában mindenki bevallja, hogy igen-igen sok esetben jobb volna nő az intézet igazgatására. Törekedjünk arra, hogy ez a visszás helyzet megváltozzék és mindenütt, a hol szükség van reá és alkalmas egyén is akad, nő is lehessen igazgató. A tanítónők képzettsége ma már egyenlő a férfi-tanítókéval, legyen egyenlő jogkörük is, a verseny emelni fogja közoktatásügyünket.

György Aladár.

KÖNYVCZIMEK.

E nyáron Hachette et Cie üzletében voltam Párisban (boulevard Saint-Germain 79) s magammal hoztam nagy részét ama könyveknek, melyekből Páris közs. iskoláiban tanítanak, a gyermeknek 6 éves korától 14 éves koráig.

Itthon böngészve e könyvekből, úgy vélem, hogy majd rászolgálnak mindazok dicséretére, a kik valamely okból tanulmányaik tárgyaivá óhajtják azokat tenni. A magam érdekében azért vettem e könyveket, hogy révükön betekintsek a franczia iskolázás minőségébe, hogy megismerjem a szakbeli kifejezéseket és magyarázatokat tőről metszett franczia nyelven, hogy összevessem a mi módszerünket a francziával. A könyvekről e benyomásokat kaptam:

1. *Le journal de classe, cours élémentaire et moyen par G. Ducoudray.* A tanító kezébe való két kötet vezérkönyv, melyekben óráról-órára osztja fel szerző az elemi iskola körébe tartozó összes ismereteket és ad számos módszertani utasítást. E könyvekkel kapcsolatosak a gyermekek számára:

2. *Éléments de géographie par H. Lemonnier et F. Schrader, cours élémentaire, moyen et supérieur.* Szépek és számosak bennük a térképek és tájképek.

3. *Grammaire lexique de la langue française, cours élémentaire et moyen par A. Duplessis.* E könyvben kedves meglepetés nekünk, hogy a nyelvtani igazságokat tömérdek kép szemlélteti.

4. *Histoire de civilisation de la France par G. Ducoudray* czímének megfelelő sok-sok illusztráczióval.

5. *Arithmétique et calcul mental par Lefranc* képeken való szemlélettel adja a mennyiségfogalmakat.

5. *Éléments usuels de sciences physiques et naturels par*

Saffray, cours élémentaire, moyen et supérieur. A mi módunktól eltérve egy kalap alatt u. a. kötetben ad ismereteket a természet három országából, fizikából, vegytanból.

Említett vezérkönyvvel nincsenek összefüggésben a következők:

7. *Syllabaire par Régimbeau* az olvasás megtanulására való.

8. *Éléments d'arithmétique et de géometrie à l'usage des écoles primaires par F. Vintéjoux.* A jó számtani példákért vettem.

9. *Éléments d'arithmétique, de géometrie et d'algèbre par Vintéjoux.* Nagyon jók a példák és a szakmagyarázat. A példák megoldását tartalmazza:

10. *Corrigé de exercices* czímen.

A következő nyelvtani és fogalmazó könyvek — ki hinné e csodát? — mind illusztráltak:

11. *Cours des grammaire française, cours élémentaire, livre de l'élève par A. Brachet et J. Dussouchet.* A feladatok javítása e könyvben van: *Livre du maître.*

12. *Le livre de compositions françaises de jennes filles par C. Wirth, partie de l'élève.*

13. *Petit livre de lecture et élocution à l'usage des écoles primaires, cours élémentaire et moyen par P. Guilici et V. Baccus.*

14. *Exercices de composition par E. Devinat* valóságos kincsestára mindama érdekes témáknak, a miket a tanulónak adhatunk irásbeli dolgozatul.

15. *Simples lectures sur les sciences, les arts et l'industrie à l'usage des écoles primaires par J. Garrigues et M. Boutet de Monvel.*

16. *Premières leçons d'économie domestique par Ernestine Wirth et E. Bret* kedvemre való praktikus könyv, előadása nagyon kedves.

17. *Almanach du drapeau 1900,* nagyon érdekes kalendárium a franczia hadseregre vonatkozik.

Larousse czégtől rue Montparnasse 17 valók:

18. *Arithmétique par J. Chaumeil et G. Moreau, cours élémentaire, cours moyen et supérieur* pompás feladatokkal.

Következő három isk. könyvecskében ismét gyönyörködünk a cselekedeteket és viseleteket feltüntető képeken.

19. *Histoire de France en images à l'usage des tout petits par Claude Augé et Maxime Petit.*

20. *Histoire de France* u. a. szerzőtől *cours élémentaire et moyen.*

21. *La science amusante 1., 2. et 3. série par Tom Tit* arra tanítja az oktatót, hogy mi módon kedvelteti meg önmagát s az ismeretet az ifjúsággal, a midőn a tudományos játékok során megmagyarázza a fizika, vegytan és géometria számos igazságait.

Nagyon érdekes és illusztrált elméleti zenei könyvek:

22. *La musique et les musiciens par Albert Lavignac* librairie Ch. Delagrave rue Soufflot 15. Sok könyvczim van benne a zene történetére vonatkozólag.

23. *Dictionnaire pratique et raisonné des instruments de musique anciens et modernes par Albert Jaquot* librairie Fischbacher rue de Seine 33.

Ennyi könyvet röviden a maga érdeme szerint ismertetni nagyon bajos. Ha tanítással foglalkozó egyén szerzi be őket, majd tapasztalja, hogy az előadás vonzó módja eltér a mi — német alapossága készült — könyveinktől, a mi egymagában elég ajánlat. Bár mondja a kritika a francziát ezentúl is felületesnek, mondja ilyennek, olyannak, mégis csak geniális módon magyaráz, nem kerít haszontalanul nagy feneket, hanem ott fogja meg a dolgot, a hol kell; ha pedig azt látjuk a könyvekben, hogy a szerző a rendszerességet látszólag kerülte, gondoljuk meg, hogy a mi bajunk az oktatás elemi fokán * épen az, hogy a rendszerben elmerül a tanuló és tudománya.

A képzetek és fogalmak keletkeztetésére kiválón alkalmasak e tankönyvek; a leggyengébb tanuló is boldogulhat, mert a mit a tanítója el nem mondott, arról felvilágosítja őt a tömérdek és szép kép. Az illusztrácziók gazdagsága valóban feltünő!

* Értem azt az alkalmat, midőn valamely ismeretnek «elemeit» adjuk: pl. 6 éves korában kapja nálunk a gyermek a számvetés elemeit, 12 éves korában a fizika elemeit, 14 éves korában az algebra elemeit.

A könyvek stilusáról csak egy lehet a vélemény: szép, világos és rövid. Nemcsak a könyvekből következtetek a franczia közoktatás kitünő voltára, de főképen a miatt, mert bárminő felvilágositást is kértem a nép gyermekeitől (kocsis, rendőr, rikkancs, utczagyerek, őr stb.), azt készséggel és nagy tájékozottsággal adták meg.

De necsak a gyakorló tanító meritsen hasznot e művekből, hanem különösen a képezdei ifjúság ama része, melynek kötelessége vagy passziója a franczia nyelv tanulása. Sokszor fájdalommal tapasztaltam azt a jelenséget, hogy a nyelvmester a társalgás és olvasás témáit leginkább a szépirodalom köréből meriti, némelyik ugyan foglalkoztatja a tanulókat az illető nyelv nemzetének irodalmával, történetével, az ország földrajzával is, de ezzel aztán vége a tudománynak. Azt hiszem, akként kellene bővíteni az idegen nyelv tanításanyagát, hogy a tanuló necsak nyelvi ismeretet szerezzen, hanem különféle szakmabelit is. Kellene, hogy az oktató válogatott fejezeteket adjon a számtan, fizika, vegytan, természetrajz, zene, kézimunka, gazdaságtan stb. köréből, egyszóval a mi elemi és polg. isk. oktatásunk minden ismeretágából. Ilyen tankönyvet szemelvények alapján megszerkeszteni ambiciója lehetne minden nyelvmesternek, a ki általános műveltséggel bir.

Felsorolt könyveket nemcsak jó tulajdonságaikért, hanem olcsóságukért is ajánlom az érdeklődők figyelmébe, mint tanítónő a könyvek harmadrészét ingyen felajánlva kaptam, a melyekért pedig fizettem, azoknál a czégek 20% engedményt adtak.

Budapest. *Komáry Erzsébet.*

MENNYIT LEHET OLVASNI?*

Minden jel arra mutat, hogy ezzel a kérdéssel nálunk komolyan senki sem foglalkozott, mert ha tették volna, akkor talán még sem lett volna divattá az egyes osztályokban, főleg pedig az érettségin a magyar irodalomból annyi olvasottságot követelni, a mennyi sem az idővel, sem a korral, sem az emberi lélek munkaképességével nem áll arányban.

Ha a gymnásium mai tantervét veszszük, az alsóbb osztályú tanulóra 28, a felsőbbére 30 óra, tehát naponként 5 rendes óra esik. Eltekintve a két tornaórától, a tanulónak, ha semmi rendkívüli tantárgyat nem tanul, naponként 5 órára kell készülnie. Ehhez jönnek még a magyar, német nyelvből és a számtanból a házi feladatok.

Annak már igen éles eszű, jó tanulónak kell lennie, a ki erre az 5 órára 2 óra alatt elkészül. A tanulók legnagyobb része, mint a világ általában, közepes és azon alóli tehetségű emberekből áll. Annak a közepes tanulónak 3—4 órán kell tehát otthon tanulnia, hogy közepesen megfelelhessen, hogy minden iskolai teendőjét elvégezze. A közepes tanulóra tehát naponként 8—9 órai szellemi munka vár. Ennyit az erős, egészséges szervezet meg is bir.

Ha Kant felosztását veszszük alapul, a mely szerint az embernek nyolcz órát aludnia, nyolczat dolgoznia, nyolcz órát szórakoznia kell, akkor nemcsak a tanuló, hanem a mai emberek többsége sem él az egészségtan szabályai szerint.

Ha figyelembe veszszük, hogy a legérdekesebb felolvasást, szónoki beszédet is megunjuk, ha egy óránál tovább tart; ha figyelembe veszszük, hogy annak a tanulónak naponként legalább 4 órán át kell figyelnie; ha tekintetbe veszszük, hogy az ideges, gyenge ember figyelme már perczek alatt is kimerül; ha nem feledjük végre, hogy a mai nemzedék ijesztő mértékben ideges: akkor azt az egyhuzamban folyó munkát soknak kell találnunk.

* Ezt a minden tanítóra nézve tanulságos értekezést az írónak «Ész és szív» czím alatt a «Franklin-Társulat» kiadásában megjelenő legújabb terjedelmes művéből vettük át mutatványul. *Szerk.*

Ehhez az 5 órához járul most az otthoni 2—3—4 órai tanulás, megvan a 8—9 órai nehéz szellemi munka. És fájdalom, ekkor a tanuló az úgynevezett magán- vagy otthoni, de szinte kötelező olvasmányokra még semmit sem fordított. Pedig sok és sok kötetnek elolvasásáról van szó.

A ki ennek is meg akar felelni, annak este, éjjel kell azt a munkát végeznie. Erre nem mondhatunk mást, mint a mit Európa hires elmegyógyásza, dr. Krafft Ebing br. mond: «Különösen ártalmas ez a szellemi megerőltetés abban a korban, melyben az agy még fejlődőben van. Ez magában, minden egyéb mellékes ok nélkül, okává lehet az idegek elsatnyulásának és kóros állapotának. E bajt a modern iskolai képzés hozza létre, mely az ifjú agyvelejét időnap előtt és behatóan veszi igénybe. Az ifjuság, a sok tekintetben nem czélszerű tanterv szerint összehalmozott tananyaggal túl van terhelve.»

Ha tehát arra a kérdésre akarunk megfelelni, hogy mennyit lehet napi 8—10 órai szellemi munka mellett olvasni, tulajdonkép azt kellene válaszolnunk: semennyit. A ki 8—10 órát erős szellemi munkában töltött el, az azután pihenjen és szórakozzék.

Ámde egy felgymnásiumi tanulónak a magyar írókat otthon kell olvasni. A szaktanárok már az V. osztálytól kezdve szorgalmas otthoni olvasásra buzdítják növendékeiket; egyik-másik egy egész sor művet jelöl ki, vagy ajánl elolvasásra. Jön végre aztán az érettségi, a hol a magyar íróknak olvasottságon alapuló ismeretét követelik. Van most a magyar irodalomtörténelemben, a legújabb írókat ide nem számítva 70 olyan kiváló író, a kinek műveit ismerni kell. Igaz, némelyik egy két könyvet, másik tizet, a harmadik ötvenet, sőt százon felül írt. Ha minden íróra átlag csak két kötetet veszünk, a mi nagy íróink műveinél egy Aranynál, Eötvösnél, Vörösmartynál, Petőfinél, Jókainál, Kisfaludyaknál, br. Kemény-nél, Jósikánál, Fáy Andrásnál, Kölcseynél, Kazinczy, Csokonai műveinél — oly minimum, melylyel egy érettségire nem lehet jelentkezni, ez már 140 munkát tesz ki.

Ha legkitünőbb iróinkból nem két kötetet kivánunk, hanem 3—4 munkát, ez a legkiválóbb húsz írónál még 40 kötet s így összesen 180—200 kötetet tesz.

De vegyük a minimumot, a 140 kötetet. Ezeknek a tartalmáról, olvasottságon alapuló tudásról kellene az érettségiző tanulónak beszámolnia. Gondoljunk most arra a tömérdek névre, cselekvényre, eszmére, a mely ezekben van. Ámde ezeken kívül maga az irodalomtörténet egy vaskos kötet tele számmal, névvel, életrajzi adattal, könyvek czímeivel.

Ellenvethetné valaki, hogy a gymnasiumi tantervi utasítások értelmében ennek az olvasásnak már az V. osztálytól, sőt még alább kellene megkezdődnie. És ez helyesen is van így, csakhogy

az algymnasium olvasmányai egészen másfélék, tartalmukra az érettségi nem is reflectál. Kötelező házi olvasmányok az algymnasiumban különben sincsenek.

Ha tehát ezek után a 140 kötet minimumot a felgymnasiumra hagyjuk, és a négy felső osztályra arányosan felosztjuk, egy osztályra 35 kötet jut. De ez is csak úgy volna lehetséges, ha ezek a művek a tanulók értelmiségi foka szerint, osztályonként ki volnának jelölve, ha másodszor ezek a művek a megfelelő példányban az ifjusági könyvtárakban a tanulók rendelkezésére állanának.

Ámde ez mind nincs úgy.

Sehol sincs még olyan könyvtári jegyzék, mely tekintettel a vizsgálatok követelményeire, osztályonként kijelölte volna a csak épen szükséges, illetőleg átolvasható munkákat. Olyan könyvjegyzéket, a mely határozott mennyiséget és minőséget jelölne, határozott tekintettel a vizsgálatok követelményeire, nem ismerünk, még kevésbbé olyan ifjusági könyvtárt, a mely csak ezeket és a kellő mennyiségben adná.

Akadály az is, hogy arányosan csoportosítani azt a 150—200 könyvet nagyon nehéz, mert e könyvek túlnyomó része az V. és VI. osztálybeli tanulónak még nem való, s a VII. és VIII. osztályra aránytalanul sok esik.

A negyedik akadály végre az, hogy egy egészséges izomzatú és idegzetű fiú ennyit ülni nem képes, a gyengét, de mindenképen törekvőt a sok olvasás megrontja, a javarészének absolut nincs ideje s így el sem végzi.

Mi mindezeknek a következménye? Minthogy az érettségin megkivánják az olvasottságon alapuló ismereteket, mondjuk az olvasmány tartalmát, már a hol megkivánják; a tanulók úgy segítenek magukon, hogy egyes műveknek az irodalomtörténetekben meglevő pár sornyi kivonatait olvassák el, esetleg rövid kritikájukat és sok locus communissal felerésztve, ezt mondják el, a nélkül, hogy az iró művét csak látták volna valaha. Ez aztán a fölületes gondolkozásnak, itéletnek a legbiztosabb útja.

Az egyik részen tehát rövidlátásból származó túlságos követelmény, a másik részen önvédelemből származó csalás van.

Mi volna tehát a teendő? Legelső sorban a harmincz heti órát legalább huszonhatra kellene leszállítani, az íróknak pedig csak remekeit, legkitünőbb műveit, de ezeket is határozottan kijelölve kellene követelni.

Addig is azonban, míg ez megtörténhetik, nagyon sokat tehetünk ebben a tekintetben. Először is arra kellene tanulóinkat szoktatnunk, hogy a nagy szünidőben is olvassanak valamit. Ezenkívül a mai átlag napi 8 órai szellemi munka mellett is lehet házi magánolvasmányt követelnünk.

A nyolcz órai szellemi munka mellett is olvashat a tanuló naponként átlag egy órát. Néha többet, néha kevesebbet. Több osztályban bizalmasan beszélgettem is ez ügyben a tanulókkal, s általában azt állitották, hogy átlag egy órát olvasnak naponként.

Én ez irányban a következő kisérleteket és számításokat tettem.

Egy középtehetségű tanuló egy óra alatt, egy olyan rendes nagyságú olvasókönyvből, a milyenek a középiskolai tankönyvek, tudományos művek, átlag egy nyomtatott ívet, azaz 16 oldalt olvas. Megjegyzem, hogy itt nem tudományos művek olvasásáról, hanem rendes ifjusági olvasmányokról van szó.

Ha a könyv kisebb kiadású, olyan, mint rendesen a regények szoktak lenni, egy óra alatt $1^1/_2$ ívet olvas.

Ha a könyv kicsi kiadás, mint pl. a Hoffmann, Schmidt-féle olvasókönyveké, a tanuló egy óra alatt két ívet olvas.

Ha tehát a rendes nagy kiadást *a*-val, a kisebb kiadást *b*-vel, a legkisebb kiadást *c*-betűvel jelöljük, akkor a tanuló

egy óra alatt	*a*-ból	1	ívet,
« « «	*b*-ből	$1^1/_2$	«
« « «	*c*-ből	2	« olvas.
Egy hétre tehát	*a*-ból	7	ív
« « «	*b*-ből	$10^1/_2$	«
« « «	*c*-ből	14	« jut.

Egy tanévre negyven hetet véve, lesz:

a-ból	280 nagy	ív
b-ből	420 középszerű	«
c-ből	560 kis	«

Ha most egy kis kötetre 10 ívet, azaz 160 oldalt, egy középszerű kötetre 20 ívet, azaz 320 oldalt veszünk, akkor kötetszámra így fog a dolog állani:

a-ból egy tanév alatt	28	nagy ívű kötet
b-ből « « «	42	közép « «
c-ből « « «	56	kis « «

a nagyobb köteteknél:

a-ból egy tanév alatt	14	nagyobb kötet
b-ből « « «	21	« «
c-ből « « «	28	« «

Ezek a tapasztalatok és számítások tehát azt mutatják, hogy a tanuló nagyobb megterhelés nélkül, a középnagyságú művekből középszámitással 17 kötetet (egy kötetre 20 ívet, vagyis

320 oldalt számítva) képes olvasni. A négy felsőbb osztályra ez $17 \times 4 = 68$ kötetet tesz ki.

Ez minden esetre tekintélyes olvasmány. A mai követelményekhez azonban ez is kevés. A mint ugyanis kimutattuk, legalább 70 kiváló írónak műveit tárgyalja a magyar irodalomtörténet.

Eszerint egy-egy íróra egy kötet sem esnék. Úgy segítünk tehát a dolgon, hogy még e 70 író között is különbségeket teszünk. Van legalább tizenkét olyan iró, a kiknek műveiből legalább három kötetet kell a tanulónak elolvasnia, ez 36 kötet volna, van 10, a kiknek műveiből 2—2 kötet kell, ez 20, az előbbiekből 56, van ismét 12, a kiknél egy-egy kötet lesz elegendő.

Ily módon 34 író műveivel ismerkedünk meg, de 36 író mű veinek olvasásáról le kell mondanunk, s legfeljebb műveik kisebb szemelvényeivel kell megelégednünk.

Mindenesetre lesznek tanulók, a kik ennyit sem fognak, de lesznek, a kik ennél is többet fognak és akarnak olvasni.

Ezek számára, nehogy, a mi fájdalom, igen gyakori, nem nekik való műveket olvassanak, csak olvasmányokat ajánlunk. Lesznek tehát mindenkire kötelező házi olvasmányok és csak ajánlott, de nem kötelező házi olvasmányok.

Az eredmény tehát, a melyhez jutottunk az, hogy átlag napi egy órai olvasmány mellett, egy tanuló körülbelül 17 középnagyságú kötet munkát olvashat el.

Ez mind a négy felső osztályban összesen 68 kötetet tesz ki, Ezt a 68—70 kötetet először határozottan ki kell jelölnünk, aztán az osztályok fejlettségi fokához s a mennyire lehet a tantervhez is alkalmazkodva, a négy felsőbb osztályra szétosztanunk.

Így aztán a tanuló tudni fogja, mit kell olvasnia, a tanár pedig tudni fogja, mennyit lehet követelnie.

Budapest. *Szitnyai Elek.*

ISKOLAI ÉRTESÍTŐK.

(Második közlemény.)*

7. A Budapest székesfővárosi I. ker. nyilvános községi felsőbb leányiskola nyolczadik értesítője az 1899—900. tanévről. Szerkesztette Pora Ferencz igazgató.

Az iskolaév rendes időben kezdődött s zavartalanul folyt le. A vizsgálatok alkalmával meglátogatta az intézetet Berecz Antal min. biztos úr. A rom. kath. növendékek hittani vizsgálatára érseki biztosul dr. Nemes Antal budavári plébános küldetett ki. Ezen látogatók, valamint a tanári testület is sajnálattal constatálta, hogy a vizsgálaton a szülők érdeklődése csekély volt. Az egészségi állapot aránylag kielégítő volt; járványszerű betegség miatt 15, azaz az intézet növendékeinek 7 százaléka nem látogatta pár héten át az előadást. — Iskolai ünnepélyeket tartottak: megboldogult Erzsébet királynénk emlékére szept. 20-án; decz. 3-án az igazgató nevenapján; márcz. 15, ápr. 11 és jun. 8-án a hazaszeretet és királyhűség lángjának ébresztése czéljából; az első s harmadik alkalommal Novák Sándor, második alkalommal Pora Ferencz igazgató volt a szónok; úgyszintén máj. 9-én Munkácsy Mihály temetése napján s végre jun. 17-én a tanévet záró ünnepély alkalmából. Ez évben máj. 27-én találkoztak az 1894-ben végzett növendékek az intézetben, összesen 10-en. E találkozót felújítják 5 év mulva.

A tanári kar tagjainak nagy része működött irodalmi téren is. A tanári testület 16 tagból állt, kik közül tanítónők: *Anderkóné Krónich Melanie, Győry Ilona, Novákné Tavaszi Margit, Pogátsné Standinger Zsófia, Ujházi Irma. Weinmann Katalin.* A növendékek létszáma: 38+46+29+29+42+25 = 209; köztük: rom. kath. 175, gör. kel. 1, ev. ref. 11, ágostai hitv. ev. 13, izraelita 9. A mulasztott órák száma: 12841 óra, átlag 60 óra.

8. Értesítő a kolozsvári állami felsőbb leányiskola 1899—1900. iskolai évéről. Kiadja az igazgatóság.

Az iskolai év a rendes időben kezdődött meg. A tanári testületben változás nem volt, csak Butyka Vilma tanítónő komolyabb betegség miatt élvezett két hónap szabadságot. Az egészségi állapot kifogástalan volt; semminemű járvány nem tette szükségessé, hogy hosszabb vagy rövidebb időre szüneteljen a tanítás. A szokásos iskolai ünnepeket meg-

* Az első közlemény a megelőző füzetben van. *Szerk.*

tartották; szép ünnep volt ezenkívül az önképzőkör évzáró ünnepélye. Szuppán Vilmos kir. tan. min. biztos úr két izben látogatta meg az iskolát: nov. 13—16-ig és április 20-án tartózkodott hosszabb ideig az intézetnél, különösen az új épület berendezése ügyében s valószínű, hogy 1900 szept. 1-én a tanítás már ott kezdődhetik meg. Tanulmányi kirándulásokat is rendeztek: Vajda-Hunyadra, visszatérve Piskinél a Bem-emlék előtt hazafias ünnepet rögtönöztek; fűvészeti kirándulásokat is tettek, továbbá az egész iskola a Bükk-erdőben töltött egy egész napot. Latin tanfolyamot három csoportban tartottak s néhányan a VI. és VII. osztály anyagából vizsgát is tettek. A tanári testület 11 tagból állott, az óraadókat nem számítva; köztük tanítónők: *De Gerando Antonina* igazgató, *Békésy Lila, Biela Mária, Binder Laura, Butyka Vilma, Keul Sarolta, Kiss Sarolta, Lindner Auguszta.* A tantestület 12 rendes, 8 rendkívüli és 3 módszertani gyűlést tartott. A növendékek létszáma (az első és második párhuzamos) 36+54+48+33+26+26 = 223. Vallás szerint: rom. kath. 70, ág. ev. 19, ev. ref. 59, gör. kath. 15, unit. 16, görög. kel. 2, izraelita 45. A női kereskedelmi tanfolyamnak 31 hallgatója volt. Az értesítő közli továbbá: a többi statisztikai adatot, a használt könyvek jegyzékét stb.

9. A lőcsei magyar kir. állami elsőrendű felsőbb leányiskola tizenkilenczedik értesítője az 1899—1900-dik tanévről. Közli Klimkó Mihály igazgató.

A tanítás rendes időben kezdődött s megszakítás nélkül a tanév végéig tartott. A tantestület személyzetében kevés változás történt; nevezetesen Valkovszky Viktorin tanítónőt saját kérelmére a máramarosszigeti hasonló rangú intézethez helyezték s helyébe Andreanszky Olga s. tanítónőt nevezték ki. Iskolai ünnepélyeket tartottak: megboldogult királynénk emlékére; a király nevenapján, junius 8-án, a koronázás évfordulóján; továbbá április 11-én a 48-iki törvények szentesítésének emlékére. Nagyobbszerű kirándulást rendeztek a «Csorbai-tó»-hoz (ennek részletes leírását közli is az értesítő). Szuppán Vilmos min. biztos úr hivatalosan látogatta az iskolát 1900. febr. 26, 27 és 28-án.

A tanári testület 16 tagból állt; köztük tanítónők: *Andreánszky Olga, Deésyné-Volko Ludmilla*, özv. *Eördöghné-Holzinger A., Hermann Teréz, Klimkóné-Kozmund Vilma, Moldován Anna, Sáfáry Irma* internatusi igazgatónő. A növendékek száma: 21+31+23+16+22+16 = 129. Vallás szerint: rom. kath. 36, gör. kath. —, ág. ev. 48, helv. hitv. 18, izraelita 27. Nemzetiség szerint: magyarnak 126, tótnak 2, lengyelnek 1 vallotta magát. Az értesítő közli továbbá a többi statisztikai adatot, a tanszergyűjtemény gyarapodását, a használt könyvek jegyzékét, az internatusi tudnivalókat stb.

10. A mező-túri magyar kir. állami felsőbb leányiskola értesítője (harmadik évfolyam). 1899—1900. Közli Arató Frigyes igazgató.

Az értesítő először is közli az új iskola építésére vonatkozó adatokat, s megemlékszik arról, hogy magában a tantestületben minő változtatásokat idézett elő az új épületbe való áthelyezése az intézetnek. Az iskola-év rendes időben kezdődött meg, az új épületben; s minden akadály nélkül folyt az év végeig. Példás magaviseletről tanuskodik az értesítő. Az egészségi állapot kedvező volt, az átlagos mulasztás tanulónként 48 óra. Iskola-ünnepély három volt: a király ő felsége nevenapján, boldogult

királynénk halálának évfordulóján s ápr. 25-én az 1848-iki törvények szentesítésének emlékére. A «Mező-turi Jótékony Nőegylet» 400 K. segélyt bocsátott az iskola rendelkezésére; 200 K. könyvtárra, 200 K. tandíj pótlékra. Két alapítvány létesült ez évben: a «Küry Julianna» és «Ádam Izabella»-féle. Berecz Antal min. biztos úr három alkalommal szerencséltette az iskolát látogatásával. A tanári testület 12 tagból állt, köztük tanítónők: *Guirsfeld Irén* internatusi igazgató, *Firesa Kornélia*, *Freyler Berta*, özv. *Füredyné-Miskolczy Katalin*, *Koppe Etelka*, özv. *Mártonffyné-Fodor Erzsébet*, *Zsigmondovics Konstance*. Növendékek száma: 26+34+32+26 = 118; vallás szerint: rom. kath. 17, ev. ref. 71, izraelita 30; anyanyelvre: magyar 117, horvát 1. Az értesítő közli a szokásos rovatokat, különösen az internatusra vonatkozó tudnivalókat.

11. A máramarosszigeti magyar királyi állami felsőbb leányiskola s vele kapcsolatos elemi iskola értesítője az 1899—1900. tanévről. XXIII. évfolyam. Összeállította: Marikovszky Menyhért igazgató.

A tanév rendes időben kezdődött meg; csakhogy megelőzőleg más helyiségbe, a «kaszinó helyiségébe» kellett költözködnie s az internatus még mindig nem nyilhatott meg. A tantestületben nagyobb változások voltak, egyrészt szabadságolások betegség miatt, másrészt áthelyezések. Havi-, ellenőrző- és módszeres üléseket tartottak. Egyiken Szuppán Vilmos min. biztos úr is jelen volt. A vallásos nevelésre gondot fordítottak; a növendékek szorgalmasan jártak az istentiszteletekre s más ájtatosságokra tanítónők vezetése mellett. Az egészségügyi viszonyok nem voltak épen a legjobbak, úgy a tanári testületben mint a növendékeknél; mindazonáltal járvány nem fordult elő; de mégis adózniok kellett a kérlelhetetlen halálnak egy növendék életével. Az intézet tisztán tartásáról elismerőleg nyilatkozott az intézet orvosa, ki többször meglátogatta az intézetet. Iskolai ünnepélyeket tartottak: szeptember 11-én Erzsébet királynénk halálának, majd nevenapjának ünnepén. Továbbá márczius 15-én és április 11-én hazafias szempontból. Az ötödik ünnep az évzáró ünnepély volt. A tanári testület 17 tagból állott, köztük tanítónők: *Bonis Vilma*, *Gállffy Anna*, *Pfendesack Irén*, *Szent-Iványi Margit*, *Valkovszky Viktorin*, *Tirczka Klotild*; a felsőbb leányiskolával kapcsolatos elemi iskolában: *Barthos Erzsébet*, *Dávidné-Szilágyi Róza*. A növendékek száma: 23+34+33+25+20+14 = 151; az elemiben pedig 79. Vallás szerint: rom. kath. 53, gör. kath. 8, ág. ev. 8, ev. ref. 26, unit. 1, izraelita 50. Anyanyelv szerint: magyar 139, a többi német. Az értesítő közli még a szokásos közleményeket, továbbá a szinház látogatásának kérdését.

12. A nyitrai róm. kath., internatussal összekötött nyilvános felsőbb leányiskola értesítője az 1899—1900. tanévről. Közli dr. Dudek János igazgató.

Az értesítő Dudek János értekezésével «Magyarország kilenczszáz év előtt» kezdődik. A tanári testületben némi változásokat okozott a tanárok áthelyezése, illetőleg betegessége. Így lett Zongor József igazgató helyettese dr. Dudek János. Hivatalos látogatást tettek: Gerevich Emil dr. miniszteri biztos úr, január közepén; a püspöki biztos úr, Markovics János, junius elején; azonkívül az intézet orvosa s más érdeklődők. A tanév rendes időben kezdődött s folyt minden megszakítás nél-

kül az év végéig. A vallás gyakorlata példás volt, a növendékek minden reggel megjelentek a reggeli-misén, azonkívül a vasárnapi istentiszteletet szép énekükkel emelték, a husvéti lelkigyakorlaton, továbbá a szokott egyházi körmeneteken, a gyónáson és áldozáson is résztvettek. A növendékek egészségi állapota jó volt, járvány nem fordult elő. A szokott hivatalos ünnepeken kívül nagyobbszabású ünnepségeket is tartottak: nov. 5-én Bende Imre püspök úrnak nevenapján; Erzsébet napján (nov. 19); január 18-án dr. Gerevich Emil min. biztos úr látogatása alkalmából, az «Önképzőkör» díszgyűlést tartott; febr. 18-án az «Önképzőkör» alapításának évfordulóján; márczius 15-ét önképzőköri díszüléssel ünnepelték meg; márczius 19-én az igazgató névnapját ünnepelték meg. A tantestület 14 tagból állott, kik közül tanitónők: *Borbély Sarolta, Belopotoczky Honorata, Ernetz Gratia, Jahrmann Luitgardis, Német Speciosa, Pityinger Eugenia, Polaczek Stella, Szánthó Electa, Szurmay Irén.* A növendékek száma: 31+34+29+30+21+11 = 156. Vallásra nézve r. kath. 153; izraelita 3. Anyanyelvre: magyar 123, német 16, tót 17. Az értesítő közli még a rendes kimutatásokat.

13. A soproni m. kir. állami felsőbb leányiskola értesítője az 1899—900-iki tanévről. XIX (XXIX). évfolyam. Közli: Marusák Pál igazgató.

A tanév rendes időben kezdődött és végződött. A tanári testületben kevés változás, nehány előléptetés, áthelyezés és kinevezés fordul elő. A tanítás és nevelés legpéldásabb képet nyújt ez intézetben az értesítő szerint. Az egészségügy meglehetősen kedvező volt; a tanári testületben nem fordult elő hosszabb betegeskedés, úgyszintén a növendékeknél sem; ragályos betegség nem uralkodott; a növendékeknél az átlagos mulasztás 40 óra. Iskolai ünnepélyek voltak: okt. 4-én Ő felsége nevenapján; okt. 6-án az aradi gyászünnep 50 éves évfordulóján; november 20-án Ő felsége Erzsébet királyné emléknapján. *Szuppán Vilmos* min. biztos úr november elején látogatta meg az intézetet. A tantestület 17 tagból állt: tanítónők: *Bründl Ödönné, Karlik Mariska, Kontz Gizella, Schuh Kamilla, Trauschenfels Lucia, Tschürtz Józefin* internatusi igazgató, *Murray Margit.* A növendékek száma: 35+39+32+24+23+22 = 175. Vallás szerint: rom. kath. 51; ág. ev. 58; ev. ref. 4, izraelita 62. Anyanyelv szerint: magyar 141, német 33, olasz 1. Az értesítő közli még: «Brunner János és Wagner Józefin 25 éves szolgálati jubileumát» s a szokásos közleményeket.

14. A kassai m. kir. állami felsőbb leányiskola, a vele kapcsolatos internátus és női kereskedelmi tanfolyam értesítője az 1899—1900. tanévről. Szerkesztette: Kolacsovszky Elza igazgató.

Az értesítő «a kávé természetrajzi és vegytani tekintetben» című közleménynyel kezdődik Kemenczky Kálmántól. A tanév rendes időben kezdődött a szokásos «Veni Sancte»-val. A számos tagú tantestületben nagyobb változás nem történt. A nevelés előmozdítására elvitték a növendékeket kisebb-nagyobb kirándulásokra. A kassai nemzeti szinház igazgatósága több ifjusági előadást tartván, az intézet növendékei is megjelentek nehányan. Az egészségi állapot nem volt a legkedvezőbb; járvány sok fordult elő magában az internatusban is. Iskolai ünnepélyeket tartottak: november 20-án megboldogult Erzsébet királynénk és április 21-én a 48-iki események emlékére junius 28-án volt a zár-

ünnepély. Hivatalos látogatást tett febr. 21—25-ike közt Szuppán Vilmos min. biztos úr. Azonkívül meglátogatták az internatust: mélt. Zsilinszky Mihály államtitkár és mélt. Péchy Zsigmond főispán urak. A tanári testület állott 26 tagból; köztük tanítónők: *Bock Gizella, Doby Irma, Heger Lujza, Grosschmidné Ratkovszky Margit, Koncz Erzsébet, Kováts Stefánia, Kubacska Emma, Máhr Adél, Marlin Molly, Mikó Szerén, Radvány Anna, Rokszer Ilka, Zagróczky Jolán, Zellán Róza, Becker Katalin, Mayer Irén.* A növendékek száma: (29+27)+(27+29)+(25+20)+(32+33)+31+30 = 283. Vallás szerint: rom. kath. 111, gör. kath. 6, ág. ev. 34, ev. ref. 21, izraelita 111. Anyanyelv szerint: magyar 281, német 1, román 1. Az értesítő közöl tudnivalókat az internatusról, a női kereskedelmi tanfolyamról s más, az értesítő keretébe tartozó kimutatásokat.

15. A temesvári bennlakással egybekapcsolt m. kir. áll. felsőbb leányiskola értesítője az 1899—1900. tanévről. XVI. évfolyam. Szerkesztette: Mársits Rosina igazgató.

A tanév rendes időben kezdődött s meglehetős sok bajjal folyt; u. i. 1899 nov. 1—decz. 11-ig szünetelt a tanítás az internatusban előforduló ragály miatt. A hosszú, rendkívüli szünetnek az lett a következménye, hogy igazgatói szünnapokat nem tartottak, s más hivatalos szüneteket meg is rövidítettek s a tanévet csak junius utolsó napjain végezték be. A tantestületben említésre méltó változás az, hogy Kozma József 8 havi szabadságot élvezett. A tanári testület 8 havi, 3 módszeres és 6 rendkívüli értekezletet tartott. A valláserölcsös-nevelés érdekében gondot fordítottak arra, hogy minden felekezet gyakorolja vallását és résztvegyen szertartásain. A kedvezőtlen egészségügyi állapot nagyon sok mulasztást vont maga után. A növendékek nem csak saját rosszullétük miatt, hanem a családban előforduló ragály miatt is kénytelenek voltak mulasztani. A járvány következtében csak egy tulajdonképeni iskolai ünnepély volt, u. i. április 11-én az 1848-iki törvények szentesítésének emlékére. Az intézetet hivatalosan meglátogatta Szuppán Vilmos min. biztos úr kétszer: január és május havában. A tantestület 14 tagból állott; köztük tanítónők a következők: *Benedekné Indali Etelka, Grätz Lujza, Indali Ilona, Kalmár Jolán, Mauritz Erzsébet, Sándor Irma, Thoma Teréz.* A növendékek száma: 44+48+41+43+36+25 = 237. Vallásra nézve: rom. kath. 101, gör. keleti román 6, gör. keleti szerb 11, ág. ev. 8, ev. ref. 4, unitárius 105, izraelita 2. Nemzetiségre nézve: magyar 211, német 9, szerb 11, román 6. Az értesítő közli még a szokásos tananyag stb. kimutatást meg az internatusra vonatkozó ügyeket.

16. A temesvár—józsefvárosi «Miasszonyunkról» nevezett szegény iskolanővérek vezetése alatt álló róm. kath. felsőbb leányiskola értesítője az 1899—1900. évről. Közli az igazgatóság.

Az értesítő először is fájdalommal emlékezik meg elhunyt főnöknőjüknek — Litschgi Mária Abundantia fejedelemasszonynak — haláláról, kinek elhunyta az intézetre nézve nagy csapás volt.

A tanév rendes időben kezdődött. Miniszteri biztos úr, dr. Gerevich Emil, ez évben egy hétig tartó látogatásaival örvendeztette az intézetet. A vallás-erkölcsi nevelésre a legnagyobb gondot fordították; istentiszteleteken, áldozásoknál és gyónásnál, körmeneteken és ájtatosságokon is résztvettek a növendékek a tantestület vezetése mellett. Az

egészségügy kedvező volt, járvány nem fordult elő; de a mulasztott órák száma mégis igen nagy; a benlakó növendékek mulasztottak összesen 2100 órát, míg a bejárók 7429 órát. Iskolai ünnepek voltak: «dicsőségesen uralkodó királyunk és áldott emlékű királyasszonyunk névünnepén»; 1848 márcz. 15-ének, 1898 szept. 11-ének és a koronázás évfordulóján. Az internátus kebelében kedélyes ünnepség volt a Mikulás és karácsonyest. Szomorú, gyászünnep volt ápr. 12-én, midőn az intézet említett felejthetetlen első fejedelemasszonyát kisérték utolsó, csendes nyughelyére. A növendékek száma az idén még nagyobb volt, mint tavaly: (50+12)+(47+16)+(45+18)+(40+25)+14+18 = 285. Vallás szerint: rom. kath. 217; gör. kath. 1; gör. kel. 12; ág. ev. 10; ev. ref. 6; izraelita 39. Anyanyelv szerint: legtöbb a német, aztán magyar, a szerb és román következik. Az értesítő közli a rendes tananyag-kimutatást, könyvjegyzéket stb.

17. A trencséni m. kir. áll. felsőbb leányiskola értesítője az 1899—1900. tanévről. Közli: Manyák Alajos igazgató.

Az értesítő a következő című dolgozattal kezdődik: «Nemzeti életünk és költészetünk a tettekre ébredés, a lázas küzdés, az alkotás tükrében.»

Az iskolaév rendes időben kezdődött s tartott minden rendkívüli megszakítás nélkül az év végéig. A tanári testületben csak szabadságolás meg áthelyezés fordult elő. Az egészség nagymérvű ápolása daczára a járvány az intézet egyik kedves növendékét elragadta. Szuppán Vilmos min. biztos úr nov. 18-án és május 12-én szerencséltette az iskolát látogatásaival. Iskolai ünnepségek voltak: Erzsébet királynénk emlékére nov. 20-án, 1848. törvények ünneplésére ápr. 25-én és az év befejezésén jun. 23-án. A tantestület állt 12 tagból; köztük tanítónők: *Csáki Irma*, *Hadik Ida*, *Hoszek Mária*, *Szegfi Ilona*, *Szukováthy Ottilia* internatusi igazgató és *Petrás Sára*. A növendékek száma: 16+28+25+38+49+43 = 199. Vallásra nézve: rom. kath. 78, ev. ref. 3, ág. ev. 21, izraelita 96, gör. kath. 1. Anyanyelv szerint: magyar 186, német 8, tót 4, angol 1. Az értesítő közli a velekapcsolatos elemi iskola értesítőbe tartozó dolgait, az internatus ügyeit s egyébb rendes közleményeket.

NŐNEVELÉSI SZEMLE.

Az «Erzsébet-ház» felavatása. A nagypénteki ref. társaság az elzüllött gyermekek befogadására szánt menedékházát, melyet Erzsébet királyné nevéről nevezett el, e hó 19-én szentelték fel ünnepélyesen. A csinos épület kies dombon emelkedik Budaörs közelében. Az épület homlokzatán e fölirást viseli: «A nagypénteki ref. társaság Erzsébet-háza»; egyik oldalfalát pedig néhai Erzsébet királyné mondása diszíti: «Neveld a gyermeket a munkára; megél és jó marad».

A fölavatási ünnepély fényét nagyban emelte az, hogy azon a király ő felsége képviseletében Széll Kálmán miniszterelnök is résztvett, a ki Hazay István miniszteri titkárral kocsin érkezett az ünnepély színhelyére.

Budaörs község határában nagy közönség élén Beniczky Ferencz főispán üdvözölte a miniszterelnököt, a ki meleg szavakban mondott köszönetet.

Az ünnepen igen előkelő közönség vett részt; minisztereink közül ott voltak Darányi Ignácz földmivelési, dr. Hegedüs Sándor keresk. és dr. Wlassics Gyula közoktatási miniszter nejével. Széll Kálmán miniszterelnököt, mikor az ünnepély szinhelyére megérkezett, *Hegedüs Sándorné* üdvözölte, mire a miniszterelnök röviden válaszolván, a felavatás Szász Károly gyönyörű imájával kezdetét vette. Az ima elhangzása után az énekkar zsoltárt énekelt s Haypál Benő ref. lelkész egyházi beszédet tartott; ugyancsak az ő imája fejezte be az ünnep egyházi részét. Ezután Kiss Aron pedagogiai igazgató köszönte meg a miniszterelnöknek s a király ő Felségének, hogy az ünnep fényét képviseltetése által emelte.

Széll Kálmán erre a következő szép szavakkal válaszolt:

«Ő császári és királyi Felségének, a mi urunknak és királyunknak legkegyelmesebb parancsából jelentem itt meg, hogy részt vegyek ezen a lélekemelő fölavatási ünnepélyen.

Az emberi szív legszebb érzése, a jótékonyság erénye, az emberszeretet alkotta meg ez otthont. Az emberi szív legnemesebb érzései: a hála és kegyelet kötötte azt össze a mi megdicsőült királynénk szent nevével és emlékével.

Elvesztettük őt, a ki az égből szállott alá, hogy meghozza az ég legszebb adományait a magyar nemzetnek: a békét, az engesztelékenységet, a bizalmat és a szeretetet. Elvesztettük őt, a ki midőn ezekkel az égi adományokkal közelített a magyar nemzethez, az ő csodás lényével, az ő varázsával meleget és fényt árasztott a nemzet

szivébe. Elvesztettük őt, a ki midőn az ő bűbájos szavával a nemzet hangján, a nemzet nyelvén szólította meg a nemzetet, mintha még egyszer megszerettette volna a magyar emberrel az ő nyelvét, a melyet édes szüleitől örökölt és imád.

Elszállott tőlünk, elszállott innét oda, a honnét jött. Innét, a hol úgy diszítette a trónt, mint a hogy nem diszítette előtte senki. Ő, a ki szeretettel és melegséggel töltötte el a magyar nemzet szivét, mint előtte senki.

Halhatatlan ő fent, halhatatlan itt is, a nemzet szivében. A míg magyar ember szereti hazáját, a míg magyar ember beszéli és szereti nyelvét, addig hálával és örök szeretettel fogja áldani Erzsébet királyné emlékét.

Ezt az Otthont önök az ő dicső, szent nevére keresztelték. És jól cselekedték. Nem lehet méltóbban megörökíteni őt, mint ilyen kegyeletes cselekedetekkel; és a hány köny ebben az Otthonban föl fog száradni, a hány szív és lélek megmarad erkölcsösnek és vallásosnak és a hány hazafiassá nevelődik és az marad, megannyi emléket állítanak önök a mi dicső királynénknak, a legszebbeket, a legmaradandóbbakat, a legértékesebbeket.

Ő felsége legkegyelmesebb urunk parancsából az ő legmagasabb elismerését van szerencsém kijelenteni mindazoknak, a kik e szép, hazafias, emberbaráti intézetnek létrehozásán fáradoztak.

Isten áldását kérem ez intézetre és Isten áldását mindazokra, a kik azt létrehozták és ezzel az intézetet megnyitottnak nyilvánítom.

A vendégek ezután megtekintették az intézet helyiségeit, majd pedig az épület közelében emelkedő kis dombra rándultak föl, a hol a jelenlevő notabilitások nevében Erzsébet-fákat ültettek el.

Itt gróf Festetich Andorné, szül. Pejacsevich Lenke grófnő, a Nagypénteki Ref. Társaság alelnöke intézett a miniszterelnökhöz beszédet, hogy újból megköszönje a legfelsőbb kitüntetést, melyben Ő felsége az intézetet képviseltetése által részesítette.

Ezután a miniszterelnök a jelenlevők lelkes éljenzései közt kocsira ült és elhajtatott. Hegedüs Sándor, Darányi Ignácz és Wlassics Gyula a közönséggel ottmaradt az intézetben, a hol a szép ünneppnek mintegy családi jellegű folytatása volt az a kedves meglepetés, a melyet a társaság tagjai Hegedüs Sándornénak, a társaság fáradhatatlan elnökének szereztek, midőn az Erzsébet-ház egyik termében leleplezték az elnöknő arczképét, kinek a most megnyilt intézet létesítése körül kifejtett munkából az oroszlánrész jutott.

*

A nevelőnők érdekében nagy jelentőségű mozgalmat indított meg a II. kerületi csalogány-utczai tanítónő- és nevelőnőképző tanári kara az idegen nyelvű guvernántok beözönlése ellen fölterjesztést intézvén a kultuszminiszterhez. A fölterjesztés szerint fejleszteni kell a nevelőnőképzést és olyanná kell tenni a nevelőnői pályát, hogy a művelt középosztály leányainak nagy munkakeresetét tekintve, ez a pálya rájuk nézve kivánatos legyen. E czélból szükséges, hogy a nevelőnők jogait törvényben szabályozzák, mind a szülővel, mind az állammal

szemben, a mely a szülők, mint munkaadók anyagi hozzájárulásával a nevelőnő nyugdíját is biztosítsa. A nyugdíj föltétele lenne a hazai oklevél vagy az idegen oklevélnek pótvizsgálat utján való nosztrifikálása.

*

Az egyetemen tanuló nők száma hazánkban rohamosan szaporodik. A filozofiai fakultáson immár 53-ra emelkedett a tanulónők száma. Egyetemi tanáraink szabadelvü gondolkodását bizonyítja, hogy a nőhallgatókat nemcsak szivesen befogadják előadásaikra, de az itt-ott feltünedező éretlen diákinzultusokkal szemben védelmükre is kelnek. Ezzel ellentétben, mint a napilapok jelentik, Bécsben Nothnagel tanár, udvari tanácsos egyenesen kiutasította az előadási teremből az egyetem egyik női hallgatóját, bár az annak rendje és módja szerint be volt irva. A professzor, a ki tudvalevőleg régi ellensége a diákkisasszonyoknak, kijelentette, hogy addig nem kezdi meg előadását, a míg a kisasszony nem távozik a teremből. Bizton hihetjük, hogy Budapesten — ha csak magukviselete erre okot nem ad, mit feltennünk sem lehet — az egyetemi hallgatónőknek ilyen elbánástól tartani nincs okuk.

*

A tanítók Axamethy Lajosnak. Axamethy Lajos dr. miniszteri tanácsos, a kultuszminiszteriumban a népiskolai ügyek vezetője, most ünnepli működésének harmincz esztendős évfordulóját. A Budapesti Tanítók Segítő-egyesülete ma ebből az alkalomból ünnepet tartott a Magyar Tanítók Kaszinójában. Az egyesület Axamethy Lajos tiszteletére kétezerötszáz koronás ösztöndíjat alapított s az erről szóló alapító oklevelet ez ünnepélyen nyujtották át az ünnepeltnek. Az este megtartott ülésre Lád Károly, az egyesület alelnöke és Walter Károly titkár hivták meg Axamethyt, a kit a tanítók zajos éljenzéssel fogadtak. Verédy Károly szép beszédben üdvözölte az ünnepeltet, kiemelte a népoktatás körül szerzett érdemeit s átnyújtotta a díszbe kötött alapító oklevelet. Az ünnepelt meghatva köszönte meg a tanítóság rokonszenvét. Beszédében biztosította az egyesületet további jóindulatáról, pártfogásáról. Az ünnepség után lakoma volt, melyen részt vettek az ünnepelten és az igazgatótanács 26 tagján kívül: Horváth János és Faller Ferencz tanácsosok, Walter Gyula dr. prelátus, apátkanonok, a tanítók kaszinójának igazgatósága és a Magyar Tanítók turista-egyesületének küldöttsége.

*

A női kereskedelmi szakoktatás gyökeres változtatáson ment keresztül. A női kereskedelmi tanfolyamok tantervét t. i. az országos iparoktatási tanács revisio alá vette s a kor szellemének megfelelőleg átalakította. A vallás és közoktatási minister a módosított tantervet és szabályzatot teljesen magáévá tette s a kereskedelemügyi ministerium hozzájárulásával ez év junius 11-én 26033 sz. a. rendeletével életbe léptette. A női szakoktatás szempontjából rendkívül fontos ennek a rendeletnek a *női továbbképző* tanfolyamok felállítására vonatkozó része, mert ez által a nők szakoktatására fordított időt közelebb hozták a férfiak szakoktatására fordított időmennyiséghez. A női kereskedelmi tan-

folyamok szervezete a következő főbb módosításokon ment keresztül: Ilyen tanfolyamok első sorban felső kereskedelmi-, s csak másodsorban polgári- vagy felsőbb leányiskolák mellett nyithatók. A tanfolyamnyitásra előzetes kérés alapján a vall. és közoktatásügyi minister ad engedélyt. A tanfolyamok az iparoktatási főigazgató felügyelete alatt állanak. A tanfolyam sept. 1-től jun. 30-ig tart; szaktanárokúl felső kereskedelmi iskolákra képesített tanárok, nem szaktárgyak tanítására pedig legalább is polgári iskolákra képesített tanárok alkalmazandók. (A gyakorlati emberek, kik nem tanárok, e szerint tanárokúl nem alkalmazhatók. A rendes tárgyak heti óraszáma az első és II. félévben 18—18; rendkívüli tárgy a gépírás heti két órában. Az évzáró vizsgálatok rendszere a régi; az érdemjegyek azonban 1 fokozattal bővültek, a *kitünő* tevén a legfelső fokozatot. A továbbképző tanfolyam egészen új intézmény s e rendelet alapján foglal helyet először a magyar kereskedelmi szakoktatás keretében. A továbbképző tanfolyam csak már meglevő női kereskedelmi tanfolyam keretében szervezhető, oly nők részére, kik a kereskedelmi tanfolyamot sikerrel elvégezték. Tart okt. 1-től máj. 31-ig. E tanfolyamot elvégzett növendékek május végén irásbeli s szóbeli vizsgálatot tesznek. A bizonyítvány érdemfokai: «kiváló» és «megfelelő». A továbbképző tanfolyam tárgyai: keresk. levelezés (3 óra), könyvviteltan (4 óra), keresk. számtan (3 óra), ker. és váltójogi ismeretek (2 óra), gyorsírás (3 óra), összesen 15 óra. Rendkívüli tárgyul a német kereskedelmi levelezés és irodai munkálat van felvéve heti 2 órával. Szmollinyi Nándor (Ker. Szakok.)

*

A magyar szövő- és házi-ipar a párisi kiállításon, rendkívüli sikert aratott, amit nem csupán ez osztály nagy látogatottsága, hanem az itt eszközölt tömeges vásárlás és megrendelés is bizonyít. Leggazdagabb e csoportban az Izabella főherczegnő védnöksége alatt álló «pozsonyi házi-ipar egyesület» kiállítása. Ez az egyesület a budapesti ezredévi kiállításon is feltünést keltett remek stilszerű himzéseivel; azóta teknikája még tökéletesedett. Párisban szebbnél-szebb himzett oltárteritőket, mise-öltözeteket, asztalteritőket, falvédőket, függönyöket állítottak ki, melyekhez szépség és eredetiség tekintetében méltán sorakoztak a különféle női ruházati czikkek és fényűzési tárgyak. A himzések anyagát durvább vagy finomabb vászon és batiszt, meg selyem és bársony szolgáltatják, melyekre többnyire selyemmel van a minta rálehelve, ráfestve; az egyházi tárgyak azonban többnyire aranynyal vannak himezve. Főérdeme az egyesületnek, hogy csupa magyaros motivumú eredeti mintázatú himzést állított ki, s hogy e mintákat az ízléses és tökéletes kivitel által vonzóvá, keresetté tette. A pozsonyi házi-ipar egylet magyar stilű termékeinek Izabella főherczegnő már eddig is nagy piaczot hódított meg; a külföldi legelőkelőbb köröket nyerve meg vásárlókul. A párisi kiállításon általánosan ismert lett a magyar népipar e kiváló terméke, s oly tömeges megrendelés érkezett Párisból a csoportvezetőkhöz, hogy a pozsonymegyei himzőnők évekre el vannak látva munkával. Ez a siker más vidékek egyesületeit is buzdíthatja a háziipari foglalkozások terjesztésére, s ez által a nők keresetképességének fokozására.

*

A kertésznő-kérdésről folytattak a «Tanítónők Otthoná»-ban összegyült tanítónők eszmecserét, szükségesnek mondván ki a nők figyelmét erre a foglalkozásra terelni. Régi időktől fogva volt a poetikus virágoskert, a prózaibb, de annál többet a konyhára hozó zöldségeskert a nő gondjaira bízva. Miért ne lehetne ezt az öröklött hajlamot alapos képzéssel erősíteni s egy jó polgári életpálya megszerzésére kihasználni s a kisbirtokos-osztály anyagi jólétét ezzel, mint a nők házi foglalkozásával emelni? A Gellérthegy alján épült kertészeti tanintézet egy szóval sem ellenzi, hogy nő-növendékei is legyenek s ebben az esetben legalább, a mi tiltva nincs, az — kétség kívül meg van engedve. Bár az ottani kertészek ellenszenvvel viseltetnek a nőmunka iránt, legalább a kertészetben, olyannyira, hogy gyomlálásra is drága férfierőt használnak; mégis segédkeznek nehány nőkertész kiképzésében, mert nehány nő már végzi az ottani 4 éves kurzust, — s ez az ellenszenv bizonyára nem fog kiterjeszkedni majd egy szakszerűleg képzett, ott kiművelt kertészre, ha mindjárt nő is az illető! Nagyon ajánlatossá teszi e pályát a nőkre nézve az, hogy nem hosszú tanulási időt igénylő pálya, a mi végre nálunk nőknél nagyon is nagy jelentőségű. Előképzettségül elég négy polg. iskolai osztály, azután négy év a kertészképző tanfolyam, 2 gyakorlati év, s így mire a leány 19—20 éves, úgy biztos kenyeret adó pálya kezdetén áll, s ismereteinek, főként ha vidéki, saját családjában is mindig hasznát veheti. Felsőbb leányiskolák, tanítónőképző-intézetek kertjeinek gondozását egyenesen ilyen képzettségű nőkre kellene bízni. Önálló kert-üzletet is nyithatnak az ily képzettségű leányok csekély tőkével, főként nagyobb városok közelében. A tanítónők M. D. E. ismételten foglalkozni fog e kérdéssel, mivel a női életpályák között a kertészkedést a legfigyelemreméltóbbak egyikének találja.

*

M. D. E. A tanítónők otthonában szomorú napokkal kezdték meg az őszt. Nem egészen egy hét leforgása alatt két, érdemekben megöregedett tagját kisérték ki az örök nyugalomra. Előbb *Bayer Karolinát*, ki Budapesten több évtizeden át elismert jóhírű nevelő-intézetet tartott fenn, s később *Kövér Gyulánét*, ki mint angol nyelvmesternő hosszú ideig működött a fővárosban.

A tanítónő tagok összetartásának előmozdítására megkezdték a mult tanévben elhatározott szerdai összejöveteleket is. Eddig már négy ilyen összejövetelt tartottak Győry Ilona elnöklete alatt s több a női kérdést érdeklő ügyek tárgyalása mellett barátságos beszélgetés közben folytak le az együtt töltött órák.

A czemétei fürdőház kezeléséről Láng Mihály eperjesi óvónőképző intézeti igazgató áthelyeztetése miatt lemondott s egyelőre a gondozást Dúzs Mária internatusi igazgató vállalta szivességből magára.

Maleczky Vilmosné úrnő az egyesület javára november hó végén érdekes hangversenyt szándékozik rendezni s erre a czélra az Urania tudományos színház helyiségeit reméli az egyesület megnyerni. Előre is figyelmessé teszszük t. olvasóinkat erre a különösen érdekes és népes-nek igérkező estére s kérjük szives részvételöket.

*

A kassai gazdakongresszus a nőnevelés kérdésével is foglalkozott. E tárgyban *Geöcze Sarolta* volt az előadó s fejtegetései a kongresszus tagjainak osztatlan tetszésével találkoztak. Geöcze Sarolta a középosztály hanyatlásának egyik okát a nők felületes nevelésében látja, mely a munka lenézésére s az oktalan prédaságra, de a nemesebb társadalmi feladatok elhanyagolására is vezetett s ez osztály megmentését a jobbak tömörülésétől s a leányoknál is a józanabb, okosabb, munkára való neveléstől várja. Elsorolja azt, a mi a társadalmi föladatok megoldására női részről nálunk eddig történt, hivatkozik a külföldre is, kifejti a nőkre váró föladatokat a társadalmi munkásság terén. A nevelésre térve, rámutat a gentry-családokban eddig divott felületes, idegen szellemű nevelés hiányaira s azzal szemben kifejti a józan, helyes, nemzeti nevelés követelményeit, különösen a munkára nevelés s az erre nézve még ma uralkodó előítélet lerombolásának szükségét hangoztatta.

*

Petőfi-est az Urániában. Tordai Grail Erzsi, ki költőinknek a külföldön való megismertetésével nemzetünknek oly igazi szolgálatokat tett, e hó 22-én Petőfiről tartott előadást az Urániában, a költő különböző életszakából vett költemények elszavalásával jellemezve a nagy költő egyéniségét. Az előadás iránt a főváros irodalmi köreiben nagy volt az érdeklődés; megjelentek ott Gyulay Pál, Beöthy Zsolt, Heinrich Gusztáv, Erődy Béla és a fővárosi irodalom-tanárok közül sokan, sőt báró Bánfy Dezső és Wlassics Gyula is kitüntették a jeles előadónőt, s mindketten feleségükkel együtt végig hallgatták az előadást. A művésznőnek sok tapsban volt része, melyet annál szivesebben emelünk ki, mert sikerének, mely egy magyar tanítónő törekvéseinek jutalma, bizonyos büszkeséggel örvendünk.

*

Festő-iskola nők számára. Báró Huszár Ilona festőművésznő (Andrássy-út 83, illetve Felső-erdősor 22. szám alatt levő műtermében) november 1-étől kezdve festő-iskolát nyit nők számára. Az új iskolában természet és élő modelek után viz- és olajfestést, rajzolást, fa- és selyemfestést, szóval a diszítő festés minden ágát s az iparművészeti tervezést tanulhatják a növendékek. A női dilletantizmust ez által helyes és hasznos irányba tereli a kiváló művésznő, ki maga is remek dolgokat alkotott már az iparművészet terén, s ki teljes erejével azon van, hogy a művészi szép minden család otthonában helyet találjon. A tanfolyam díja napokénti (8—12-ig tartó) tanításért havi 20 frt; de lehet délutáni órákra vagy minden másodnapra is beiratkozni. A tanulás bármikor megkezdhető.

IRODALOM.

DEÁK FERENCZ LEVELE VÖRÖSMARTY ILONÁHOZ, módszeresen tárgyalja *Berta Ilona*. Ára 40 fillér.

Deák Ferencz gyönyörü s a leányok nevelésében oly igazi haszonnal értékesíthető levele első ízben a «Nemzeti Nőnevelés»-ben jelent meg, honnan olvasóink az azt kisérő szép módszeres fejtegetéssel együtt jól ismerik. Mint a különlenyomat ez alkalommal önálló füzetben is megjelent s leányiskoláink felismerve annak kiváló becsét, csakhamar szétkapkodták e füzetkéket, hogy a serdülő leányoknak emlékkönyvül adják, vagy az iskolai oktatás kapcsolatában felhasználják. Azóta folytonosan érkeztek a leányiskolákból sürgető felhivások hozzánk e füzetke új kiadása tárgyában. Örömmel értesítjük tisztelt olvasóinkat, hogy ez értékes füzetke immár elhagyta a sajtót, s megrendelhető a «Nőnevelés» útján is vagy Berta Ilonánál (Andrássy út 65.), 50 fillérnek levélbélyegekben való beküldése esetén a füzetet azonnal bérmentve küldjük meg a megrendelő czímére.

*

AZ ÁLLATOK VILÁGA. *Brehm Alfréd* nyomán szerkeszti *Méhely Lajos* anár. 200 füzet. Egy füzet ára 80 fillér. Légrády Testvérek kiadása.

A magyar literatura hivei ez idő szerint alig beszélnek másról, mint arról a hatalmas vállalatról, a mely a Légrády Testvérek kiadásában most indult meg. A 200 füzetre, vagyis tíz kötetre rugó irodalmi mű, a melynek első füzetét már szétküldték, Brehm Alfréd «Tierleben» czímű korszakos nagy művének magyar kiadása. Ezt a művet, a mely Németországon kívül is óriási feltünést keltett, a magyar kiadóczég nem egyszerű fordításban adja a közönségnek. A magyaros átültetés eszközlői a tudomány mai szinvonalához s a hazai viszonyokhoz alkalmazzák, a mi azt jelenti, hogy a most megindult magyar kiadás a Brehm-féle mű összes eddig megjelent kiadásoknál értékesebb lesz, mert az évek folyama alatt az eredeti munka némely része elavult. Az ujabb megfigyelésekkel s a hazai adatok felhasználásával bővített magyar Brehm olyan teljes mű lesz, a melyhez hasonló egy művelt nemzet nyelvén sem jelent meg. Ez a vállalat mind arányaira, mind eszközeire nézve a legnagyobb természettudományi mű, a mely magyar kiadásban napvilágot látott. Illusztrálja ezt nemcsak az, hogy tíz vaskos kötetből fog állani, de az is, hogy a rendkívül becses szöveget 1800 művészi kép magyarázza, hogy 80 fekete nyomatú műlap és 100 színes nyomatú mümellékl et járul hozzá. A mű szerkesztője Méhely Lajos, a Magyar Tudo-

mányos Akadémia és több külföldi tudományos társulat levelező tagja. Munkatársai Chernel István, Csiki Ernő, Kohaut Rezső és dr. Rátz István, a kik a szakirodalom legkiválóbb művelői. Hogy «Az állatok világa» mennyire fölkeltette maga iránt a figyelmet s hogy azt mily értékesnek tartják, az is bizonyítja, hogy Wlassics Gyula és Darányi Ignácz miniszterek a művet körrendeletben ajánlották. A most megjelent első füzetben a majmokról van szó. A majomvilág rendkívül érdekes leírása kezdődik meg benne, oly élénken és oly szinesen, hogy a laikusnak is gyönyörüségére szolgál. Ez az első füzet hű képét adja az egész munkának s mindenkit meggyőzhet arról, hogy nemcsak tanulságos, de érdekes mű is lesz, mert hát «Az állatok világa» a legjobb példa arra, hogy a tudományt mint lehet népszerűsíteni. A magyar Brehm kétféle kiadásban fog az olvasó közönség elé kerülni, ú. m. bekötött és füzetes kiadásban. A bekötött kiadás első kötete 1901 január hó folyamán fog megjelenni. Ezentul minden további félév egy-egy ujabb kötetet fog a könyvpiaczra hozni, s így öt év lefolyása alatt a 10 kötetből álló mű teljesen be lesz fejezve. Minden kötet 18 koronába fog kerülni, az egész 10 kötet ára tehát díszes félbőrkötésben 180 korona. Az egész mű 200 füzetből fog állani, melyeknek ára 80 fillér lesz; a diszes bekötési tábla 3 koronáért kapható. A bekötés háta finom chagrinbőrből készül, gazdag aranyozással; a bekötés táblája tartós vászonból való. Nagy súlyt vetnek az izlésre, szépségre és tartósságra. Az első füzetek már ez év október havában kerülnek a könyvpiaczra és azontul havonta 3—4 füzet fog megjelenni, átlag egy-egy heti időközökben. A füzetes kiadás semmi esetre sem fog több mint 200 füzetre terjedni. Mutatványfüzetet és tájékoztatót a kiadóhivatal ingyen és bérmentesen küld.

*

Jámbor Lajos, folyóiratunk munkatársa, elemi iskolás gyermekek számára szép és olcsó imakönyvet irt, mely nála Békésen megrendeldelhető. Ára 24 fillér. 100 drb 16 korona.

*

VEZÉRKÖNYV A SZÁMTANÍTÁSHOZ. Tanítók és tanítónövendékek számára. Irta *Pethes János*, áll. tanítóképző-intézeti tanár. Nagy-Kanizsa, Fischel Fülöp kiadása. Ára 5 korona.

Egy derék pedagogusnak nagy gonddal és sok készültséggel írt munkája ez, melynek jelentőségét maga az előszó a következőkben jellemzi:

Az állami tanítóképző intézetek tanterve megkivánja, hogy a tanítóképző utolsó évfolyamában a népiskola számtani anyaga módszeresen feldolgoztassék. A számtanítás közben szerzett tapasztalatai arra a meggyőződésre vezették szerzőt, hogy tantervünk e követelménye a képzőintézeti számtani oktatásnak egyik legfontosabb, de egyszersmind legnehezebb része. A legjobb számolóink nem egyszer megfeledkeznek arról, hogy fejletlen gyermekeket tanítanak, a gyengébb tehetségűek akárhányszor fennakadnak a legcsekélyebbnek látszó tárgyi nehézségeken. Amazok mérséklésére, emezek gyámolítására szánta szerző ezt a munkát.

«Nem akar ez tisztán-pusztán tankönyv lenni. Talán inkább nevezhetném a számtanítás monographiájának, mint egyszerűen vezérkönyvnek. Olyan útravalót szeretnék benne a leendő tanító kezébe adni, mely sarkalja, hogy ne elégedjék meg a képzőintézetben szerzett elméleti ismerettel, hanem olvasgatva és az olvasottak fölött sokat gondolkozva a gyakorlati életben is egyre bővítse szakismereteit. Okuljon a multak küzdelmein, hogy a jelent annál jobban megbecsülje s a jövő nemzedék érdekében annál lelkesebben, annál eredményesebben munkálkodjék. A szaktanár feladata, hogy kiválogassa azokat a részleteket, a miket a leendő tanítók képzése érdekében már a tanítóképzőben szükségeseknek tart.

Nemzeti népoktatásunk nagy czéljait tekintve kimondhatjuk azt is, hogy az olvasgatásra, a gondolkozásra nemcsak a kezdő, a fiatal tanítónak, de az idősebbeknek is szükségük van. Ezért szántam munkámat nemcsak a tanító-növendékeknek, hanem a tanítóknak is. Hiszem, hogy a magyar tanítóság törekvő része talál ebben a munkában a gondolkodásra valamelyes anyagot.

Három része van ennek a könyvnek. Az elsőben beszélek a számolás és a számtanítás történetéről, a másodikban a didaktikai szabályokat és a szemléltető eszközöket ismertetem s a harmadikban a számtanítás módszerét gyakorlatilag mutatom be. Czélom nem a tündökölés, hanem egyedül a közjó szolgálása.

Munkám beosztása s természete hozta magával, hogy kezeim között igen sok műnek meg kellett fordulni. A külföldi irodalom ismertetésénél a nevezetesebb külföldi vezérkönyvek mellett különösebben Kehr methodika történelme, Raumer, Schmidt pædagogiai történelme és a Schmid-féle pæd. encyklopædia megfelelő czikkei voltak kútforrásaim. A hazai irodalom legtöbb vezérkönyvét magam tanulmányoztam át. A mit így évek során át gyűjtögettem, abból a czéljaimnak megfelelőket az elméleti és a gyakorlati részben alkalmaztam. E részekben Pestalozzi, Diesterweg, Grube, Hentschel, Strehl, Pickel és Hartmann számtani munkái s Maróthitól kezdve a magyar vezérkönyv írók jó nagy része volt segítségemre. Munkám utolsó részét az Ambros-Kopetzky-féle népiskolai számtani példatárakhoz alkalmaztam.» A jeles munkát a legmelegebben ajánljuk olvasóink figyelmébe.

Camille Sée